ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΙ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ – ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Β΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Τόμος 3ος

Γ΄ Επεισόδιο - Γ΄ Στάσιμο

Δ΄ Επεισόδιο – Δ΄ Στάσιμο

Στίχοι: 626 - 800

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Δημήτριος Δρακόπουλος
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Κώστας Ναστούλης
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Χρίστος Γ. Ρώμας
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Χρύσα Αλεξοπούλου
δ.φ., Καθηγήτρια Β/θμιας Εκπ/σης
Δημήτριος Δρακόπουλος
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Κώστας Ναστούλης
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Χρίστος Γ. Ρώμας
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ
Νικόλαος Ραγκούσης,
τ. Πάρεδρος Π.Ι.
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ
Κώστας Μπαλάσκας,
Σύμβουλος Π.Ι.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ
Κ.Χ. Μύρης
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ
Τάσος Ρούσσος

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Χριστίνα Βέικου, Σύμβουλος
Σωτήρης Γκλαβάς, Μόνιμος Πάρεδρος

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ
Εμμανουήλ Βλάχος
Επίκ. Καθηγητής Παν/μίου Αθηνών
ΚΡΙΤΕΣ
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ
Δημήτριος Κούστας
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Γιάννης Σταμουλάκης
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Γεράσιμος Χρυσάφης
Επίκ. Καθηγητής Παν/μίου Αθηνών
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ
Μαρία Γιόση
Λέκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών
Αναστασία Πατούνα
Καθηγήτρια Β/θμιας Εκπαίδευσης
Αθανάσιος Φραγκούλης
Σχολικός Σύμβουλος

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ
ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ
Ομάδα Εργασίας του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ακριτίδου Ελένη, Καραμπέτσου Βασιλική)

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΙ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ – ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Β' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

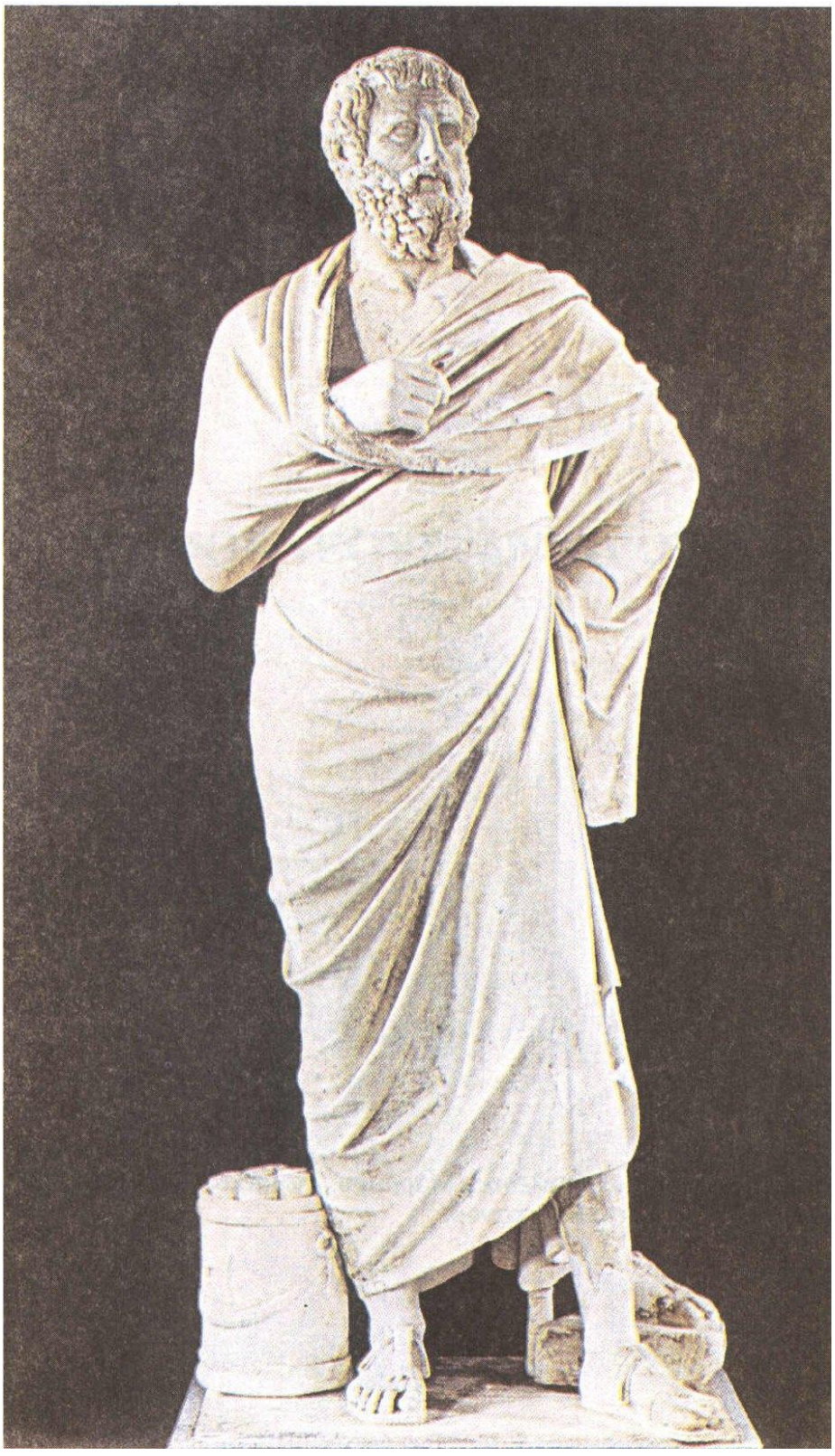
Τόμος 3ος

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το εικονογραφικό υλικό του βιβλίου προέρχεται από αρχεία και εκδόσεις Μουσείων, Εκδοτικών οίκων, επιστημόνων και συλλεκτών. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ευχαριστεί όλους θερμά.

Ιδιαιτέρως ευχαριστεί την Εθνική Πινακοθήκη, το Εθνικό Θέατρο, την Δ.Ε.Π.Α.Σ.Δ.Α, την Εκδοτική Αθηνών, τον Εκδοτικό Οίκο Ολκός, το Θέατρο Τέχνης, τον αρχαιολόγο-ιστορικό της Τέχνης René Percheron, τον Νι-κόλαο Αστεριάδη, τους ζωγράφους Σαράντη Καραβούζη και Χρίστο Γαρουφαλή και τους γλύπτες Μιχάλη Κευγά και Διονύση Γερολυμάτο για τη διάθεση φωτογραφικού υλικού και εγχρώμων διαφανειών.

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

2. Ανδριάντας του Σοφοκλέους. Μάρμαρο. Ρωμαϊκό αντίγραφο

του 4ου αιώνα π.Χ.

Μουσείο Βατικανού.

Δ. ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Κ. ΝΑΣΤΟΥΛΗΣ

Χ. Γ. ΡΩΜΑΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ

Ὅδε μὴν Αἵμων, παίδων τῶν σῶν
νέατον γέννημ᾽· ἦρ᾽ ἀχνύμενος
[τῆς μελλογάμου νύμφης]
τάλιδος ἥκει μόρον Ἀντιγόνης,
ἀπάτας λεχέων ὑπεραλγῶν;
ΚΡ. Τάχ᾽ εἰσόμεσθα μάντεων ὑπέρτερον.
Ὦ παῖ, τελείαν ψῆφον ἆρα μὴ κλύων
τῆς μελλονύμφου πατρὶ λυσσαίνων πάρει;
ἢ σοὶ μὲν ἡμεῖς πανταχῇ δρῶντες φίλοι;

Αλλά να κι ο Αίμονας, το στερνοπαίδι σου·
φτάνει τάχα πικραμένος για τη μοίρα
που προσμένει την Αντιγόνη την άμοιρη
και περίλυπος για το χαμένο ταίρι;
ΚΡ. Αμέσως θα το μάθουμε κι από μάντεις καλύτερα.
Παιδί μου, μήπως άκουσες την τελεσίδικη ποινή
για τη μνηστή σου και φτάνεις χολωμένος στον πατέρα σου,
ή ό,τι και να κάνουμε μας αγαπάς ακόμη;

ΑΙ. Πάτερ, σός εἰμι· καὶ σύ μοι γνώμας ἔχων
χρηστὰς ἀπορθοῖς, αἷς ἔγωγ' ἐφέψομαι.
Ἐμοὶ γὰρ οὐδεὶς ἀξιώσεται γάμος
μείζων φέρεσθαι σοῦ καλῶς ἡγουμένου.
ΚΡ. Οὕτω γάρ, ὦ παῖ, χρὴ διὰ στέρνων ἔχειν,
γνώμης πατρῴας πάντ' ὄπισθεν ἑστάναι. Τούτου
γὰρ οὕνεκ' ἄνδρες εὔχονται γονὰς
κατηκόους φύσαντες ἐν δόμοις ἔχειν,
ὡς καὶ τὸν ἐχθρὸν ἀνταμύνωνται κακοῖς,
καὶ τὸν φίλον τιμῶσιν ἐξ ἴσου πατρί.
Ὅστις δ' ἀνωφέλητα φιτύει τέκνα,

τί τόνδ' ἂν εἴποις ἄλλο πλὴν αὑτῷ πόνους
φῦσαι, πολὺν δὲ τοῖσιν ἐχθροῖσιν γέλων;
Μή νύν ποτ', ὦ παῖ, τὰς φρένας γ' ὑφ' ἡδονῆς
γυναικὸς οὕνεκ' ἐκβάλῃς, εἰδὼς ὅτι
ψυχρὸν παραγκάλισμα τοῦτο γίγνεται,
γυνὴ κακὴ ξύνευνος ἐν δόμοις. Τί γὰρ
γένοιτ' ἂν ἕλκος μεῖζον ἢ φίλος κακός;
Ἀλλὰ πτύσας ὡσεί τε δυσμενῆ μέθες
τὴν παῖδ' ἐν Ἅιδου τήνδε νυμφεύειν τινί.

635 **ἔχω χρηστὰς γνώμας** = έχω σωστές σκέψεις, σκέπτομαι ορθά

ἀπορθοῖς (ἀπορθόω-ῶ) = με κατευθύνεις, καθοδηγείς σωστά

αἷς ἔγωγ' ἐφέψομαι = τις οποίες εγώ, βέβαια, θα ακολουθήσω

οὐδείς...φέρεσθαι σοῦ καλῶς ἡγουμένου (β΄ όρος σύγκρισης) = κανένα γάμο δε θα θεωρήσω τόσο σπουδαίο, ώστε να τον βάλω πάνω από τη δική σου συνετή καθοδήγηση

χρὴ διὰ στέρνων ἔχειν = αυτή τη γνώμη πρέπει να έχεις

διὰ στέρνων ἔχω (περίφρ.) = **φρονῶ, διάκειμαι**

640 **ἑστάναι (αντί ἑστηκέναι)** = επξγ. του **οὕτω**

γνώμης πατρῴας πάντ' (αιτ. αναφ.) ὄπισθεν ἑστάναι = να ακολουθείς σ' όλα την πατρική συμβουλή (η μεταφορά από την στρατιωτική παράταξη)

γοναὶ κατήκοοι = υπάκουα παιδιά

φύσαντες (φύω) = να αποκτήσουν, να γεννήσουν

δόμος (<δέμω) = σπίτι, θάλαμος, παλάτι

ὡς ἀνταμύνωνται κακοῖς = για να εκδικούνται τους εχθρούς

ἐξ ἴσου πατρὶ (=ὥσπερ ὁ πατὴρ ἀνταμύνεται καὶ τιμᾷ) = όπως ακριβώς ο πατέρας

ἀνωφέλητα φιτύει τέκνα = γεννάει παιδιά άχρηστα

τί τόνδ᾽ ἄν εἴποις...φῦσαι = η συντακτ. σειρά : **τί ἄλλο εἴποις ἄν φῦσαι τόνδ᾽ πλὴν πόνους αὐτῷ** = τι άλλο θα ἐλεγες πως γέννησε αυτός (ο άνθρωπος) παρά βάσανα για τον εαυτό του

γέλων (ποιητ., αντί **γέλωτα**) = γέλιο

μὴ νύν ποτ'... ἐκβάλῃς = η συντακτ. σειρά : **μὴ ποτ' ἐκβάλῃς τὰς φρένας γ' ὑφ' ἡδονῆς γυναικὸς οὕνεκα** (αντί **ἕνεκα**)=ποτέ να μην αλλάξεις τις τωρινές σου σκέψεις από έρωτα για μια γυναίκα

εἰδὼς (μτχ. ενεστ. του ρ.**οἶδα**) = γνωρίζοντας

650 **ψυχρὸν παραγκὰλισμα** = παγερό αγκάλιασμα

γυνὴ (επξγ. στο **τοῦτο**) **κακὴ ξύνευνος** (κατηγ.) = μια γυναίκα όταν είναι κακή σύζυγος

ἕλκος μεῖζον = μεγαλύτερη πληγή

πτύσας (αντί **ἀποπτύσας**) = περιφρονώντας

ὡσεὶ δυσμενῆ (ενν. **οὖσαν**) = σαν να ήταν εχθρός σου

μέθες (**μεθίημι**) **τὴν παῖδα τήνδε ἐν Ἅιδου** (ενν. **οἴκῳ**) = άφησε αυτήν την κόρη στον Άδη

νυμφεύω τινὶ = **νυμφεύομαι** = παντρεύομαι

655 Ἐπεὶ γὰρ αὐτὴν εἶλον ἐμφανῶς ἐγὼ
πόλεως ἀπιστήσασαν ἐκ πάσης μόνην,
ψευδῆ γ' ἐμαυτὸν οὐ καταστήσω πόλει,
ἀλλὰ κτενῶ. Πρὸς ταῦτ' ἐφυμνείτω Δία
ξύναιμον· εἰ γὰρ δὴ τά γ' ἐγγενῆ φύσει
660 ἄκοσμα θρέψω, κάρτα τοὺς ἔξω γένους.
Ἐν τοῖς γὰρ οἰκείοισιν ὅστις ἔστ' ἀνὴρ
χρηστός, φανεῖται κἀν πόλει δίκαιος ὤν.
Ὅστις δ' ὑπερβὰς ἢ νόμους βιάζεται
ἢ τοὐπιτάσσειν τοῖς κρατύνουσιν νοεῖ,
665 οὐκ ἔστ' ἐπαίνου τοῦτον ἐξ ἐμοῦ τυχεῖν.

Ἀλλ' ὃν πόλις στήσειε, τοῦδε χρὴ κλύειν
καὶ σμικρὰ καὶ δίκαια καὶ τἀναντία.
Καὶ τοῦτον ἂν τὸν ἄνδρα θαρσοίην ἐγὼ
καλῶς μὲν ἄρχειν, εὖ δ' ἂν ἄρχεσθαι θέλειν,
670 δορός τ' ἂν ἐν χειμῶνι προστεταγμένον
μένειν δίκαιον κἀγαθὸν παραστάτην.
Ἀναρχίας δὲ μεῖζον οὐκ ἔστιν κακόν·
αὕτη πόλεις ὄλλυσιν, ἥδ' ἀναστάτους
οἴκους τίθησιν, ἥδε συμμάχου δορὸς
675 τροπὰς καταρρήγνυσι· τῶν δ' ὀρθουμένων
σῴζει τὰ πολλὰ σώμαθ' ἡ πειθαρχία.

εἷλον (αἱρέω- ῶ) ἐμφανῶς = την έπιασα επ' αυτοφώρω

ἐκ πάσης πόλεως = ἐκ πάντων τῶν πολιτῶν

ἀπιστήσασαν (κτγρμ. μτχ.) = να παραβαίνει τη διαταγή μου

ψευδῆ γ' ... πόλει = δε θα βγω ψεύτης μπροστά σ' όλους τους πολίτες

κτενῶ = θα την θανατώσω

πρὸς ταῦτα = γι' αυτά

ἐφυμνέω-ῶ = επικαλούμαι

ξύναιμον Δία = τον Δία τον προστάτη της συγγένειας

τὰ ἐγγενῆ (ἐν+γένος) φύσει = τους φυσικούς συγγενείς

660 ἄκοσμα (προλ. κατηγ.) = ώστε να είναι απείθαρχοι

κάρτα (=λίαν) τοὺς ἔξω γένους (θρέψω ἀκόσμους) = θα ανέχομαι πολύ πιο απείθαρχους τους ξένους

ἐν τοῖς οἰκείοις = στους δικούς του

ὅστις...βιάζεται (αναφ.- υποθ. πρότ.) = αν κάποιος...παραβιάζει

ὑπερβὰς (ὑπερβαίνω) = ξεπερνώντας τα όρια, αυθαιρετώντας

τοὐπιτάσσειν (=τό ἐπιτάσσειν) ...νοεῖ = σχεδιάζει να δίνει διαταγές σ΄αυτούς που κυβερνούν (υπερβολή)

οὐκ ἔστιν (=οὐχ οἷόν τ' ἐστι) = δεν είναι δυνατό

τυγχάνω ἐπαίνου (παρά τινος) = επαινούμαι από κάποιον

ὅν...στήσειε (=ὅν ἄν...στήσῃ, ευκτ. αντί υποτ.) = όποιον εκλέξει η πόλη άρχοντα

τοῦδε χρὴ κλύειν = πρέπει να τον υπακούουν όλοι

καὶ σμικρά...καὶ τἀναντία= αιτ. αναφοράς

καὶ τοῦτον ἂν...θέλειν = η συντακτ. σειρά : καὶ ἐγὼ θαρσοίην τοῦτον τόν ἄνδρα θέλειν ἂν καλῶς μὲν ἄρχειν, εὖ δ' ἄρχεσθαι = και εγώ θα μπορούσα να πιστέψω ότι ένας τέτοιος άνδρας θα είχε τη θέληση και να κυβερνά καλά και καλά να κυβερνιέται

670 δορός τ' ἐν χειμῶνι (μεταφ.) = στη θύελλα της μάχης

δορός (=δόρατος), τὸ δόρυ προστεταγμένον = εάν έχει παραταχθεί

μένειν ἄν (=μένοι ἄν) = ότι θα έμενε

δίκαιος κἀγαθὸς παραστάτης = πιστός και γενναίος σύντροφος

ἀνάστατον τίθημι = καταστρέφω

σύμμαχον δόρυ = συμμαχικός στρατός

τροπὰς καταρρήγνυσι = το πλήρες: **καταρρηγνῦσα τὰς τάξεις ποιεῖ τρέπεσθαι εἰς φυγὴν**=κάνει να σπάσει η παράταξη και να τραπεί σε άτακτη φυγή ο στρατός

τῶν ὀρθουμένων (αρσ. γέν.) = αυτών που πειθαρχούν, που μένουν σταθεροί στη θέση τους

τὰ πολλὰ σώματα = τους πολλούς

Οὕτως ἀμυντέ᾽ ἐστὶ τοῖς κοσμουμένοις,
κοὔτοι γυναικὸς οὐδαμῶς ἡσσητέα·
κρεῖσσον γάρ, εἴπερ δεῖ, πρὸς ἀνδρὸς ἐκπεσεῖν,
κοὐκ ἂν γυναικῶν ἥσσονες καλοίμεθ᾽ ἄν.
ΧΟ. Ἡμῖν μέν, εἰ μὴ τῷ χρόνῳ κεκλέμμεθα,
λέγειν φρονούντως ὧν λέγεις δοκεῖς πέρι.
ΑΙ. Πάτερ, θεοὶ φύουσιν ἀνθρώποις φρένας,
πάντων ὅσ᾽ ἐστὶ χρημάτων ὑπέρτατον·
Ἐγὼ δ᾽ ὅπως σὺ μὴ λέγεις ὀρθῶς τάδε,
οὔτ᾽ ἂν δυναίμην μήτ᾽ ἐπισταίμην λέγειν·
γένοιτο μεντἂν χἀτέρῳ καλῶς ἔχον.
Σοῦ δ᾽ οὖν πέφυκα πάντα προσκοπεῖν ὅσα
λέγει τις ἢ πράσσει τις ἢ ψέγειν ἔχει·
τὸ γὰρ σὸν ὄμμα δεινὸν ἀνδρὶ δημότῃ
λόγοις τοιούτοις, οἷς σὺ μὴ τέρψῃ κλύων.
Ἐμοὶ δ᾽ ἀκούειν ἔσθ᾽ ὑπὸ σκότου τάδε,
τὴν παῖδα ταύτην οἵ᾽ ὀδύρεται πόλις,
πασῶν γυναικῶν ὡς ἀναξιωτάτη
κάκιστ᾽ ἀπ᾽ ἔργων εὐκλεεστάτων φθίνει·
ἥτις τὸν αὑτῆς αὐτάδελφον ἐν φοναῖς
πεπτῶτ᾽ ἄθαπτον μήθ᾽ ὑπ᾽ ὠμηστῶν κυνῶν
εἴασ᾽ ὀλέσθαι μήθ᾽ ὑπ᾽ οἰωνῶν τινος·
οὐχ ἥδε χρυσῆς ἀξία τιμῆς λαχεῖν;

ἀμυντέ᾽ ἐστὶ (=ἀμυντέον ἐστι) = πρέπει να υπερασπίζεται κανείς

τὰ κοσμούμενα = τα (βασιλικά) διατάγματα, τούς νόμους

κοὔτοι (καὶ οὔτοι)...ἡσσητέα (=ἡσσητέον ἐστι) = και με κανένα τρόπο δεν πρέπει να νικιέται ένας άντρας από μια γυναίκα

κρεῖσσόν (ἐστι) πρὸς ἀνδρὸς ἐκπεσεῖν (τῆς ἀρχῆς) = είναι προτιμότερο να χάσουμε την εξουσία από έναν άντρα

680 **κοὐκ ἂν...καλοίμεθ᾽ ἄν = η επανάληψη του δυνητικού ἄν για έμφαση**

ἥσσονες γυναικῶν = κατώτεροι από γυναίκες

εἰ μὴ...κεκλέμμεθα = αν από τα γηρατειά δεν έχουμε χάσει το νου

ὧν λέγεις πέρι = αντί περὶ τούτων, ἃ λέγεις

δοκεῖς φρονούντως λέγειν = φαίνεσαι ότι μιλάς σωστά

φρένας, (ἡ φρὴν-φρενὸς) = τον νου (ο νους, το μυαλό, σύνεση)

φύουσιν φρένας = προικίζουν με μυαλό, με φρόνηση

ὑπέρτατον πάντων χρημάτων = το πιο πολύτιμο από όλα τα πράγματα

ὅπως σὺ μή...τάδε (=ὅτι...σχ. αποσιώπησης) = ειδική πρότ., αντικ. στο λέγειν

οὔτ’ ἂν δυναίμην μήτ’ ἐπισταίμην λέγειν = ούτε θα μπορούσα και μακάρι να μη μάθω να πω (παράλλαξη, εναλλαγή δυνητ. και ευχετ. ευκτ.)

γένοιτο μεντἄν (μέντοι ἄν) χἀτέρῳ καλῶς ἔχον (ενν. τι) = θα μπορούσε όμως και κάποιος άλλος να έχει κάποια σωστή σκέψη

δ’ οὖν = όπως και να ΄ναι, πάντως

πέφυκα προσκοπεῖν σοῦ = από τη φύση μου έχω χρέος να προσέχω από πριν για σένα

690 **τό σόν ὄμμα (<ὁράω) δεινὸν** = το βλέμμα σου προκαλεί φόβο

οἷς σὺ…κλύων (οἷς, έλξη, αντί **οὓς)** = ώστε να μη ευχαριστιέσαι, ακούγοντας αυτά (τα λόγια)

ὑπὸ σκότου (αντί **λάθρᾳ)** = εξαιτίας της ασημότητας της θέσης μου

οἶ(α) (επίρρ.) **ὀδύρεται πόλις** (πλάγια ερώτ., επξγ. στο **τάδε)** = πόσο δηλαδή η πόλη θρηνεί την κόρη αυτή

ὡς…φθίνει (πλάγια ερώτ., επξγ. στο **οἶ(α) ὀδύρεται)** = λέγοντας πόσο ατιμωτικά πεθαίνει, σαν να ήταν η χειρότερη από όλες τις γυναίκες, για μια τόσο ένδοξη πράξη

ἥτις…οἰωνῶν τινος = αναφορ.- αιτιολ. πρότ.

ἐν φοναῖς πεπτῶτα (αντί **πεπτωκότα) ἄθαπτον** = πεσμένο μέσα στο αίμα άταφο

φοναί, αἱ (ποιητ. λ.) = ο αιματηρός φόνος, η σφαγή

ὠμηστὴς κύων = ωμοφάγο, άγριο σκυλί

μήθ' ὑπό τινος οἰωνῶν = ούτε από κάποιο όρνιο

οὐχ ἥδε...λαχεῖν (=οὐχ ἥδε ἀξία λαχεῖν χρυσῆς τιμῆς; = δεν αξίζει αυτή να τιμηθεί με λαμπρή τιμή;)

λαχεῖν (λαγχάνω> ν.ε. λαχνός)= απαρ. αναφ., εξαρτάται από τη λ. **ἀξία**

700 τοιάδ' ἐρεμνὴ σῖγ' ἐπέρχεται φάτις,
Ἐμοὶ δὲ σοῦ πράσσοντος εὐτυχῶς, πάτερ,
οὐκ ἔστιν οὐδὲν κτῆμα τιμιώτερον·
τί γὰρ πατρὸς θάλλοντος εὐκλείας τέκνοις
ἄγαλμα μεῖζον, ἢ τί πρὸς παίδων πατρί;
705 Μή νυν ἐν ἦθος μοῦνον ἐν σαυτῷ φόρει,
ὡς φῂς σύ, κοὐδὲν ἄλλο, τοῦτ' ὀρθῶς ἔχειν·
ὅστις γὰρ αὐτὸς ἢ φρονεῖν μόνος δοκεῖ,
ἢ γλῶσσαν, ἣν οὐκ ἄλλος, ἢ ψυχὴν ἔχειν,
οὗτοι διαπτυχθέντες ὤφθησαν κενοί.
710 Ἀλλ' ἄνδρα, κεἴ τις ἦ σοφός, τὸ μανθάνειν
πόλλ' αἰσχρὸν οὐδὲν καὶ τὸ μὴ τείνειν ἄγαν.

700 **ἐρεμνὸς (<ἔρεβος=σκοτάδι) = σκοτεινός**

τοιάδ'... φάτις (προσωπ.) **= τέτοια φήμη σκοτεινή κυκλοφορεί κρυφά**

σοῦ πράσσοντος εὐτυχῶς (β΄όρος συγκρ.) **= από τη δική σου ευτυχία, εάν εσύ ευτυχείς**

κτῆμα τιμιώτερον = πολυτιμότερο απόκτημα, αγαθό

τί γὰρ πατρός... μεῖζον = η συντακτ. σειρά : τί γὰρ ἄγαλμα μεῖζόν (ἐστι) τέκνοις εὐκλείας θάλλοντος πατρὸς = γιατί ποια χαρά είναι μεγαλύτερη για τα παιδιά από τη δόξα του ευτυχισμένου πατέρα

ἄγαλμα, τὸ = αγλάισμα, κόσμημα, χαρά

θάλλω (>θαλερὸς) = ακμάζω, ανθώ, ευτυχώ

ἢ τί πρὸς παίδων πατρί = το πλήρες : ἢ τί ἄγαλμα μεῖζόν ἐστι πατρὶ εὐκλείας παίδων θαλλόντων;

μή νυν ἓν ἦθος...φόρει = μη λοιπόν έχεις μόνον ένα τρόπο σκέψης

φόρει (φορέω-ῶ =φέρω) = το ρ. δηλώνει ενέργεια που επαναλαμβάνεται

ὡς φῂς σύ (=ὃ σύ φῂς) = αυτό που λες εσύ

ὅστις (περιληπτ.)...δοκεῖ = όσοι νομίζουν ότι μόνο αυτοί σκέπτονται σωστά

οὗτοι διαπτυχθέντες (διαπτύσσομαι) ὤφθησαν κενοὶ (ὄντες = κτγρμ. μτχ.) = αυτοί, όταν ανοιχτούν και

εξεταστούν σε βάθος βρίσκονται (φαίνονται) ότι είναι άδειοι (η μεταφορά παρμένη από τα καρύδια)

ἄνδρα τὸ μανθάνειν...οὐδὲν = η συντακτ. σειρά : οὐδὲν αἰσχρόν ἐστι τὸν ἄνδρα μανθάνειν πολλὰ = δεν είναι καθόλου ντροπή για έναν άνθρωπο να μαθαίνει πολλά

κεἴ τις ᾖ σοφός (η χρήση του εἰ με υποτ. είναι ποιητ.) = και αν ακόμη κάποιος είναι σοφός

μὴ τείνειν ἄγαν (τὸ τόξον) (τείνειν : ανεξ. χρήση απαρ., αντί προστακτ.) = να μη παρατραβάει το σκοινί (η μεταφορά από το τέντωμα της χορδής της λύρας ή τόξου)

712 Ὁρᾷς παρὰ ῥείθροισι χειμάρροις ὅσα
δένδρων ὑπείκει, κλῶνας ὡς ἐκσῴζεται,
τὰ δ᾽ ἀντιτείνοντ᾽ αὐτόπρεμν᾽ ἀπόλλυται.
715 Αὕτως δὲ ναὸς ὅστις ἐγκρατῆ πόδα
τείνας ὑπείκει μηδέν, ὑπτίοις κάτω
στρέψας τὸ λοιπὸν σέλμασιν ναυτίλλεται.
Ἀλλ᾽ εἶκε θυμῷ καὶ μετάστασιν δίδου.
Γνώμη γὰρ εἴ τις κἀπ᾽ ἐμοῦ νεωτέρου
720 πρόσεστι, φήμ᾽ ἔγωγε πρεσβεύειν πολὺ
φῦναί τιν᾽ ἄνδρα πάντ᾽ ἐπιστήμης πλέων·

παρὰ ῥείθροισι χειμάρροις = κοντά στο ορμητικό ρεύμα

χειμάρροος, ον (συνηρ. **χειμάρρους, -ουν**) **(χεῖμα+ῥέω)** = αυτός που ρέει τον χειμώνα

ὑπείκω = υποχωρώ

ὡς ἐκσῴζεται κλῶνας = πώς διασώζουν τα κλαδιά

κλών,-νός, ὁ (<κλάω) = κλωνάρι (ν.ε. κλωνοποίηση)

ἀντιτείνω = αντιστέκομαι

αὐτόπρεμνος (<αὐτὸς+πρέμνον=κορμός δένδρου) = σύρριζα

αὖτως (επίρρ.) = επίσης, ωσαύτως

ναὸς (δωρ. τύπος, αντί **νεώς**), **ἡ ναῦς** = το πλοίο

ἐγκρατῆ (προλ. κατηγ.) **πόδα = ὥστε ἐγκρατῆ εἶναι (τὸν) πόδα**

ὅστις...ὑπείκει μηδὲν = όποιος τεντώνει πολύ τα πανιά του πλοίου και δεν τα χαλαρώνει καθόλου στον άνεμο

ὑπτίοις σέλμασιν ναυτίλλεται (ειρωνεία) = ταξιδεύει με ανεστραμμένο το κατάστρωμα του πλοίου, τα καθίσματα των κωπηλατών

κάτω στρέψας (τὴν ναῦν) = αφού αναποδογυρίσει το πλοίο

εἶκε θυμῷ καί...δίδου = δώσε τόπο στην οργή και άλλαξε γνώμη

γνώμη γὰρ...πρόσεστι = η συντακτ. σειρά : **εἴ τις γνώμη πρόσεστι κἀπ' (καὶ ἀπὸ) ἐμοῦ νεωτέρου (ὄντος) = κι αν μπορώ κι εγώ να προσθέσω κάποια γνώμη, παρότι νεότερος**

φημί...πρεσβεύειν πολὺ φῦναί τιν' ἄνδρα (=υποκ. του φῦναι) πάντ' (α) (=αιτ. αναφ.) ἐπιστήμης πλέων (=πανεπιστήμονα) = εγώ βέβαια λέω ότι το πιο καλό είναι να γεννιέται κανείς πάνσοφος

εἰ δ’ οὖν, φιλεῖ γὰρ τοῦτο μὴ ταύτῃ ῥέπειν,
καὶ τῶν λεγόντων εὖ καλὸν τὸ μανθάνειν.
ΧΟ. Ἄναξ, σέ τ’ εἰκός, εἴ τι καίριον λέγει,
μαθεῖν, σέ τ’ αὖ τοῦδ’· εὖ γὰρ εἴρηται διπλῇ.
ΚΡ. Οἰ τηλικοίδε καὶ διδαξόμεσθα δὴ
φρονεῖν ὑπ’ ἀνδρὸς τηλικοῦδε τὴν φύσιν;
ΑΙ. Μηδὲν τὸ μὴ δίκαιον· εἰ δ’ ἐγὼ νέος,
οὐ τὸν χρόνον χρὴ μᾶλλον ἢ τἄργα σκοπεῖν.
ΚΡ. Ἔργον γάρ ἐστι τοὺς ἀκοσμοῦντας σέβειν;
ΑΙ. Οὐδ’ ἂν κελεύσαιμ’ εὐσεβεῖν ἐς τοὺς κακούς.
ΚΡ. Οὐχ ἥδε γὰρ τοιᾶδ’ ἐπείληπται νόσῳ;
ΑΙ. Οὔ φησι Θήβης τῆσδ’ ὁμόπτολις λεώς.
ΚΡ. Πόλις γὰρ ἡμῖν ἀμὲ χρὴ τάσσειν ἐρεῖ;
ΑΙ. Ὁρᾷς τόδ’ ὡς εἴρηκας ὡς ἄγαν νέος;
ΚΡ. Ἄλλῳ γὰρ ἢ ’μοὶ χρή με τῆσδ’ ἄρχειν χθονός;
ΑΙ. Πόλις γὰρ οὐκ ἔσθ’ ἥτις ἀνδρός ἐσθ’ ἑνός.
ΚΡ. Οὐ τοῦ κρατοῦντος ἡ πόλις νομίζεται;
ΑΙ. Καλῶς ἐρήμης γ’ ἂν σὺ γῆς ἄρχοις μόνος.
ΚΡ. Ὅδ’, ὡς ἔοικε, τῇ γυναικὶ συμμαχεῖ.

εἰ δ' οὖν... = ενν. μὴ ἔφυ τοιοῦτος (σχ. αποσιώπησης)

φιλεῖ (απρόσ.) μὴ ταύτῃ ῥέπειν = συνήθως δε συμβαίνει έτσι

τοῦτο...ταύτῃ = επανάλ. της ίδιας λέξης

τῶν λεγόντων εὖ (=τῶν εὖ λεγόντων) = από όσους μιλούν ορθά

καίριον = ορθό, έγκαιρο, εύστοχο

σὲ (δηλ. τὸν Αἵμονα) μαθεῖν = και συ να ακούσεις

διπλῇ = από τους δυο (τον Κρέοντα και τον Αίμονα)

οἰ τηλικοίδε = σ΄ αυτή την ηλικία

καὶ διδαξόμεσθα= διδαχθησόμεθα (ο **καὶ** για έμφαση)

τηλικοῦδε τὴν φύσιν = τόσο νέου στην ηλικία

μηδὲν (διδάσκου) τὸ μὴ δίκαιον = να μη διδαχτείς τίποτε το άδικο

730 **ἔργον γάρ...σέβειν** = είναι λοιπόν πράξη σωστή να τιμά κανείς όσους παρανομούν

οὐδ' ἂν κελεύσαιμ'...κακοὺς = το πλήρες: **οὐ μόνον ἐγὼ οὐκ εὐσεβῶ εἰς τοὺς κακούς, ἀλλ' οὐδ' ἂν ἄλλους κελεύσαιμι...**

εὐσεβῶ = τιμώ, δείχνω σεβασμό

ἐπείληπται τοιᾷδε νόσῳ = έχει προσβληθεί από τέτοια αρρώστια

ὁμόπτολις λεὼς (=λαὸς) = όλος ο λαός της πόλης, όλοι οι πολίτες

ἁμὲ χρὴ τάσσειν = ἃ ἐμὲ χρὴ τάσσειν : όσα πρέπει να διατάζω

ὡς ἄγαν νέος = σαν μωρό παιδί, σαν ανόητος

ἄλλῳ ἢ ’μοὶ (δοτ. χαριστ.). = για λογαριασμό άλλου ή για δικό μου

πόλις γὰρ οὐκ ἔσθ’... = ο γὰρ αιτιολογεί το ενν. ναί, σοὶ καὶ τῷ λαῷ δεῖ σε ἄρχειν, πόλις γὰρ οὐκ ἔστ’...

οὐ τοῦ κρατοῦντος ἡ πόλις; = η πόλη δεν ανήκει στον άρχοντα;

καλῶς (ειρων.)...μόνος = η συντακτ. σειρά : καλῶς γε σὺ μόνος ἄρχοις ἄν γῆς ἐρήμης (ενν. οὔσης) = ωραία βέβαια εσύ θα κυβερνούσες μια έρημη πόλη

ΑΙ. Εἴπερ γυνὴ σύ· σοῦ γὰρ οὖν προκήδομαι.
ΚΡ. Ὦ παγκάκιστε, διὰ δίκης ἰὼν πατρί;
ΑΙ. Οὐ γὰρ δίκαιά σ’ ἐξαμαρτάνονθ’ ὁρῶ.
ΚΡ. Ἁμαρτάνω γὰρ τὰς ἐμὰς ἀρχὰς σέβων;
ΑΙ. Οὐ γὰρ σέβεις, τιμάς γε τὰς θεῶν πατῶν. ΚΡ.
Ὦ μιαρὸν ἦθος καὶ γυναικὸς ὕστερον.
ΑΙ. Οὔ τἂν ἔλοις ἥσσω γε τῶν αἰσχρῶν ἐμέ.
ΚΡ. Ὁ γοῦν λόγος σοι πᾶς ὑπὲρ κείνης ὅδε.
ΑΙ. Καὶ σοῦ γε κἀμοῦ, καὶ θεῶν τῶν νερτέρων.
ΚΡ. Ταύτην ποτ’ οὐκ ἔσθ’ ὡς ἔτι ζῶσαν γαμεῖς.
ΑΙ. Ἥδ’ οὖν θανεῖται καὶ θανοῦσ’ ὀλεῖ τινα.
ΚΡ. Ἦ κἀπαπειλῶν ὦδ’ ἐπεξέρχῃ θρασύς;
ΑΙ. Τίς δ’ ἔστ’ ἀπειλὴ πρὸς κενὰς γνώμας λέγειν;
ΚΡ. Κλαίων φρενώσεις, ὢν φρενῶν αὐτὸς κενός.

740 εἴπερ γυνὴ σὺ (ενν. εἶ) = αν είσαι γυναίκα

προκήδομαί τινος = προνοώ, ενδιαφέρομαι για κάποιον

διὰ δίκης ἰών πατρὶ = το πλήρες: προκήδῃ ἐμοῦ διὰ δίκης ἰών πατρὶ = ενδιαφέρεσαι για μένα, ενώ έρχεσαι να αντιδικήσεις με τον πατέρα σου;

οὐ γὰρ δίκαιά σ' ἐξαμαρτάνονθ'(κτγρμ. μτχ.) ὁρῶ = ενν. ναί, οὐ γὰρ...ὁρῶ = ναι, γιατί σε βλέπω να παίρνεις άδικες αποφάσεις

τὰς ἐμὰς ἀρχὰς σέβων = τιμώντας την εξουσία μου

ὦ μιαρὸν ἦθος καὶ γυναικὸς ὕστερον = πρόστυχε χαρακτήρα, αχρείο πλάσμα, δούλε μιας γυναίκας

οὔ τἂν ἔλοις (τοι ἄν) ἕλοις...ἐμὲ = (ενν. ναι, μπορεί να είμαι δούλος), αλλά δεν μπορείς να με βρεις να υποκύπτω σε αισχρές πράξεις

ὁ γοῦν (γε οὖν) λόγος = τα λόγια σου βέβαια

καὶ σοῦ γε...τῶν νερτέρων = και για σένα βέβαια, και για μένα και για τους θεούς του κάτω κόσμου ενδιαφέρομαι

οὐκ ἔσθ' ὡς = οὐκ ἔσθ' ὅπως = με κανένα τρόπο

γαμεῖς (μέλλ. του ρ. γαμῶ) = θα παντρευτείς

ὀλεῖ (μέλλ. του ρ. ὄλλυμι) = θα καταστρέψει, θα σκοτώσει

ἦ κἀπαπειλῶν...θρασὺς = η συντακτ. σειρά : **ἦ ἐπεξέρχῃ καὶ ἐπαπειλῶν ὧδε θρασὺς** = αλήθεια, έρχεσαι εναντίον μου με τόσο θράσος, ώστε να με απειλείς ακόμα;

πρὸς κενὰς γνώμας = σε ανόητες γνώμες

κλαίων φρενώσεις (με) (**φρενόω- ῶ<φρὴν**) = με κλάματα θα με συνετίσεις

ὤν (εναντ. μτχ.) κενός φρενῶν = αν και είσαι άμυαλος

16. Ο Μάνος Κατράκης ως Κρέων. Από την ταινία του Γιώργου Τζαβέλλα Αντιγόνη, 1961 (40 χρόνια Φεστιβάλ, εκδ. Δ.Ε.Π.Α.Σ.Δ.Α)

ΚΡ. Γυναικὸς ὢν δούλευμα, μὴ κώτιλλέ με.
ΑΙ. Βούλει λέγειν τι καὶ λέγων μηδὲν κλύειν;
ΚΡ. Ἄληθες; ἀλλ᾽ οὐ, τόνδ᾽ Ὄλυμπον, ἴσθ᾽ ὅτι,
χαίρων ἐπὶ ψόγοισι δεννάσεις ἐμέ.
Ἄγαγε τὸ μῖσος, ὡς κατ᾽ ὄμματ᾽ αὐτίκα
παρόντι θνῄσκῃ πλησία τῷ νυμφίῳ.
ΑΙ. Οὐ δῆτ᾽ ἔμοιγε, τοῦτο μὴ δόξῃς ποτέ,
οὔθ᾽ ἥδ᾽ ὀλεῖται πλησία, σύ τ᾽ οὐδαμᾷ
τοὐμὸν προσόψει κρᾶτ᾽ ἐν ὀφθαλμοῖς ὁρῶν,
ὡς τοῖς θέλουσι τῶν φίλων μαίνῃ ξυνών.
ΧΟ. Ἀνὴρ, ἄναξ, βέβηκεν ἐξ ὀργῆς ταχύς·
νοῦς δ᾽ ἐστὶ τηλικοῦτος ἀλγήσας βαρύς.
ΚΡ. Δράτω, φρονείτω μεῖζον ἢ κατ᾽ ἄνδρ᾽ ἰών·
τώ δ᾽ οὖν κόρα τώδ᾽ οὐκ ἀπαλλάξει μόρου.
ΧΟ. Ἄμφω γὰρ αὐτὼ καὶ κατακτεῖναι νοεῖς;

δούλευμα (=δοῦλος) γυναικὸς = δούλε μιας γυναίκας (σχ. μετωνυμίας)

κωτίλλω = κολακεύω κάποιον με πολλά λόγια, φλυαρώ

λέγων μηδὲν κλύειν = να μην παίρνεις καμιά απάντηση στα λόγια

ἄληθες (ειρων.) = αλήθεια;

ἀλλ' οὐ, τόνδ'...δεννάσεις (δεννάζω<δέννος=ύβρις) ἐπὶ ψόγοισι = η συντακτ. σειρά : **ἀλλά, τόνδ' Ὄλυμπον, ἴσθ' ὅτι οὐ χαίρων δεννάσεις ἐμὲ ἐπὶ ψόγοισι** = μα τον ίδιο τον Όλυμπο, να ξέρεις ότι δε θα με βρίζεις ατιμώρητα με τις συνεχείς κατηγορίες

760 τὸ μῖσος = τη μισητή (γυναίκα)

κατ' ὄμματα = μπροστά στα μάτια

πλησία τῷ νυμφίῳ παρόντι = κοντά, παρουσία του μνηστήρα

οὐ δῆτ' (ενν. ὀλεῖται) = όχι, βέβαια, δε θα πεθάνει

ἔμοιγε πλησία = κοντά μου τουλάχιστον

μὴ δόξῃς ποτέ (παρενθ. πρότ.) = μην το σκεφτείς ποτέ, μην το φανταστείς

οὐδαμᾷ (αντί **οὐδαμῶς**)=ποτέ πια

οὐδαμᾷ τοὐμὸν...ὁρῶν = η συντακτ. σειρά : **τὸ ἐμὸν κρᾶτα οὐδαμᾷ προσόψει ἐν ὀφθαλμοῖς ὁρῶν**

τὸ ἐμὸν κρᾶτα = το κεφάλι μου, το πρόσωπό μου

ὡς τοῖς...ξυνών (τελική πρότ.) = για να δείχνεις την τρέλα σου σε όσους από τους φίλους σου μπορούν να την ανεχτούν

ἀνὴρ (αντί ὁ ἀνὴρ) βέβηκεν = ο άντρας έφυγε

ταχὺς (επιρρ. κατηγ.) = βιαστικά, γρήγορα

νοῦς τηλικοῦτος (αντί τηλικούτου) = η ψυχή τόσο νέου

βαρὺς = επικίνδυνος, επίφοβος

ἀλγήσας (υποθ. μτχ.) = αν πονέσει

φρονῶ μεῖζον = μεγαλοφρονώ, μεγαλοπιάνομαι

ἢ κατ' ἄνδρ' ἰών = από ό,τι ταιριάζει σ' έναν άνθρωπο

τώ κόρα τώδ' (αιτ. δυϊκ. αρ.) = αυτές τις δύο κόρες

ἀπαλλάσσω μόρου = γλυτώνω από τον θάνατο

770 ἄμφω αὐτὼ (δυϊκ. αρ.) = και τις δύο αυτές· το ἄμφω για έμφαση

771 ΚΡ. Οὐ τήν γε μὴ θιγοῦσαν· εὖ γὰρ οὖν λέγεις.
ΧΟ. Μόρῳ δὲ ποίῳ καί σφε βουλεύῃ κτανεῖν;
ΚΡ. Ἄγων ἔρημος ἔνθ' ἂν ᾖ βροτῶν στίβος
κρύψω πετρώδει ζῶσαν ἐν κατώρυχι,
775 φορβῆς τοσοῦτον ὡς ἄγος μόνον προθείς,
ὅπως μίασμα πᾶσ' ὑπεκφύγῃ πόλις·
κἀκεῖ τὸν Ἅιδην, ὃν μόνον σέβει θεῶν,
αἰτουμένη που τεύξεται τὸ μὴ θανεῖν,
ἢ γνώσεται γοῦν ἀλλὰ τηνικαῦθ' ὅτι
780 πόνος περισσός ἐστι τἀν Ἅιδου σέβειν.

οὐ (ενν. νοῶ κατακτεῖναι) = όχι, (δε σκέφτομαι να σκοτώσω)

τὴν μὴ θιγοῦσαν = αυτή που δεν άγγιξε (τον νεκρό), δε μετείχε

μόρῳ δὲ ποίῳ = με ποιον τρόπο

σφε = αυτήν

ἐρῆμος βροτῶν στίβος = απάτητος δρόμος

κρύψω ζῶσαν = θα την θάψω ζωντανή

κατῶρυξ-χος, ὁ = όρυγμα, σπηλιά, υπόγειος θολωτός τάφος

φορβὴ = τροφή (κυρίως ζώων)

ἄγος, τὸ = το μίασμα

ὡς ἄγος μόνον (ενν. εἶναι) = ώστε απλώς, ίσα-ίσα μόνο να αποτρέψει το μίασμα

προθεὶς (προτίθημι) = προσφέροντας, δίνοντας

σέβει = σέβεται, τιμά

κἀκεῖ τὸν Ἅιδην αἰτουμένη που τεύξεται τὸ μὴ

θανεῖν = και εκεί παρακαλώντας τον Άδη, ίσως γλυτώσει τον θάνατο (σκληρή ειρωνεία)

γοῦν ἀλλὰ τηνικαῦτα = τουλάχιστον, αν και αργά

πόνος περισσός ἐστι τἀν (τὰ ἐν οἴκῳ) Ἅιδου σέβειν = είναι μάταιος κόπος να τιμά κανείς όσους βρίσκονται στον Άδη, τους νεκρούς

Στροφή

Χορός
Ἔρως ἀνίκατε μάχαν,
Ἔρως, ὃς ἐν κτήμασι πί-
πτεις, ὃς ἐν μαλακαῖς παρει-
αῖς νεάνιδος ἐννυχεύεις,
φοιτᾷς δ᾽ ὑπερπόντιος ἔν τ᾽
ἀγρονόμοις αὐλαῖς·
καί σ᾽ οὔτ᾽ ἀθανάτων
φύξιμος οὐδεὶς οὔθ᾽
ἁμερίων σέ γ᾽ ἀνθρώ-
πων, ὁ δ᾽ ἔχων μέμηνεν.

Αντιστροφή
Σὺ καὶ δικαίων ἀδίκους
φρένας παρασπᾷς ἐπὶ λώ-
βᾳ· σὺ καὶ τόδε νεῖκος ἀν-
δρῶν ξύναιμον ἔχεις ταράξας·
νικᾷ δ᾽ ἐναργὴς βλεφάρων
ἵμερος εὐλέκτρου
νύμφας, τῶν μεγάλων
πάρεδρος ἐν ἀρχαῖς θε-
σμῶν· ἄμαχος γὰρ ἐμπαί-
ζει θεὸς Ἀφροδίτα.

ΧΟ.Έρωτα, που δε γονάτισες ποτέ στον πόλεμο,
Έρωτα, που ορμάς και γεμίζεις την πλάση,
που στ’ απαλά τα μάγουλα
της κόρης νυχτερεύεις,
που σεργιανάς τις θάλασσες
και των ξωμάχων τα κατώφλια,
κανείς δε σου γλυτώνει
μηδέ θνητός μηδέ αθάνατος·
φωλιάζεις στο κορμί και το μανίζεις.

Εσύ των δικαίων ξεστρατίζεις το νου
και στο χαμό τον σέρνεις·
εσύ και τούτη την αμάχη φούντωσες
μέσα σ’ αυτό το σόι·
της γόνιμης νύφης νικά
λαγαρός των βλεφάρων ο πόθος
που κυβερνά συντροφικά
με τους άλλους θεσμούς τους μεγάλους.
Η Αφροδίτη δίχως μέριμνες μας περιπαίζει.

(Η Αντιγόνη βγαίνει από το παλάτι συνοδευόμενη από φρουρούς)

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ - ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΤΡΙΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (626-780)

Α΄ Σκηνή : στ. 627-765. Πρόσωπα : Κρέων- Αίμων- Χορός.

Στη σκηνή βρίσκονται ο Κρέων και ο Χορός. Από τη δεξιά πάροδο έρχεται ο Αίμων. Η άφιξή του δεν είναι εντελώς απρόσμενη· η αναφορά της Ισμήνης (στ. 572) στο πρόσωπό του προοικονομεί τον ερχομό του.

626 - 630 **ὅδε μὴν Αἵμων…ὑπεραλγῶν (αλλά να κι ο Αίμονας... χαμένο ταίρι)**· ο Κορυφαίος, βλέποντας τον Αίμονα να έρχεται, διερωτάται για τις προθέσεις του.

631 - 634 **τάχ’ εἰσόμεσθα…φίλοι (αμέσως...αγαπάς ακόμη)**· ο Κρέων με τη διπλή ερώτηση προς τον Αίμονα : **παιδί μου, μήπως άκουσες την τελεσίδικη ποινή...μας αγαπάς ακόμη**, υποδεικνύει το καθήκον του γιου προς τον πατέρα. Οι εκτιμήσεις του χορού και του Κρέοντα για τη στάση του Αίμονα είναι αντίθετες.

635 - 638 **πάτερ, σός εἰμι…ἡγουμένου**· η απρόσμενη απάντηση του Αίμονα ξαφνιάζει και τον χορό και τον Κρέοντα. Οι μετοχές **ἔχων** και **ἡγουμένου** είναι δίσημες· υποθετικές κατά τον Αίμονα, αιτιολογικές κατά τον Κρέοντα. Η διπλή σημασία τους είναι στοιχείο της δραματικής τέχνης του ποιητή.

639 **οὕτω γάρ…ἔχειν**· στην αρχή του στίχου υποδηλώνει ότι ο Κρέων επιδοκιμάζει την απάντηση του Αίμονα.

640 **γνώμης πατρῴας…ἐστάναι**· κατά τους Έλληνες ο σεβασμός των παιδιών προς τους γονείς ήταν ένα από τα θεμελιώδη καθήκοντά τους. Σύμφωνες με την αντίληψη αυτή είναι και οι απαιτήσεις του Κρέοντα από τον Αίμονα. Οποιαδήποτε άλλη στάση του Αίμονα θα θεωρηθεί απρεπής απέναντι στην πατρική εξουσία.

643 - 644 **ὡς καὶ τὸν ἐχθρὸν… ἐξ ἴσου πατρί**· για τους αρχαίους βασική ηθική αρχή ήταν: **φίλει τόν φιλοῦντα καί μίσει τόν μισοῦντα· γλυκύν εἶναι φίλοις, ἐχθροῖς δὲ πικρόν.**

645 - 647 **ὅστις δ’ ἀνωφέλητα… ἐχθροῖσιν γέλων**· ο Κρέων πιστεύει ότι το κύρος του πατέρα συνδέεται με τη συμπεριφορά των παιδιών· ανάλογη άποψη απαντά και στον **Αἴαντα: οὔκουν γέλως ἥδιστος εἰς ἐχθρούς γελᾶν; (στ. 79).**

648 - 652 **μή νύν ποτ’… φίλος κακός**· η προτροπή του Κρέοντα προς τον Αίμονα να περιφρονήσει την Αντιγόνη υποκρύπτει το μίσος και την αποστροφή του προς αυτήν. Θεωρεί την αγάπη προς τη γυναίκα δουλική υποταγή.

653 - 654 **ἀλλὰ πτύσας…νυμφεύειν τινί**· τραγική ειρωνεία (πρβλ. στ. **1232**, όπου ο Αίμων φτύνει τον πατέρα του), η οποία κορυφώνεται με τη φράση **ἐν Ἅιδου νυμφεύειν**· αυτός που τελικά θα νυμφευθεί στον Άδη είναι ο Αίμων (στ. **1240-41**) και όχι η Αντιγόνη, της οποίας κύριο μέλημα είναι η ταφή του αδελφού της και όχι ο γάμος.

655 - 658 **ἐπεὶ γὰρ…ἀλλὰ κτενῶ**· η **θρασύτητα** της Αντιγόνης, η οποία μόνη από όλους τους πολίτες παρακούει τη διαταγή του Κρέοντα, μειώνει το γόητρο του μονάρχη. Δεν μπορεί να δεχθεί την αμφισβήτηση της

θέλησής του και μάλιστα από μια γυναίκα. Γι' αυτό και πρέπει να τιμωρηθεί σκληρά, γιατί, διαφορετικά, δε θα μπορούσε αυτός να κυβερνήσει. Η επιμονή του όμως αυτή θα αποδειχθεί μοιραία για τον ίδιο.

658 - 660 **πρὸς ταῦτ'…ἔξω γένους**· η περιφρονητική αναφορά στον Δία, τον προστάτη της όμαιμης συγγένειας, αποτελεί ύβρη και προοικονομεί τη σκηνή του Τειρεσία.

661 - 665 **ἐν τοῖς γὰρ οἰκείοισιν…ἐξ ἐμοῦ τυχεῖν**· ο Κρέων δεν αντιλαμβάνεται το κίνητρο της πράξης της Αντιγόνης και θεωρεί τη στάση της ως προσπάθεια να επιβληθεί στους άρχοντες. Με τη φράση **οὐκ ἔστ' ἐπαίνου τυχεῖν** αποφεύγει να προκαλέσει περισσότερο τον χορό.

666 - 667 **ἀλλ' ὃν πόλις…καὶ τἀναντία**· πρόκειται για αναχρονισμό. Την εποχή του Κρέοντα οι άρχοντες είναι κληρονομικοί, ενώ την εποχή του Σοφοκλή εκλέγονται. Ο Κρέων, ανάγοντας τη βούλησή του σε νόμο της πόλης (πρβλ. στ. **738**), απαιτεί απόλυτη και χωρίς αμφισβήτηση υποταγή, ανεξάρτητα αν αυτό είναι δίκαιο ή άδικο (πρβλ. Τραγ. Αδέσπ. 436 : **δοῦλε δεσποτῶν, ἄκουε καὶ δίκαια κἄδικα. κρεισσόνων γὰρ καὶ δίκαια κἄδικ' ἔστ' ἀκουστέα**). Η αντίληψή του αυτή προκαλεί το δημοκρατικό αίσθημα των Αθηναίων.

669 **καλῶς μὲν…θέλειν**· αναχρονισμός· αυτό ισχύει στη δημοκρατία, ενισχύει όμως τις απόψεις του Κρέοντα για την πειθαρχία.

671 **μένειν δίκαιον παραστάτην**· είναι ο γενναίος συμπολεμιστής· ανάλογος είναι ο όρκος των Αθηναίων εφήβων: **Οὐ καταισχυνῶ ὅπλα τὰ ἱερὰ, οὐδ' ἐγκαταλείψω τόν παραστάτην, ὅτῳ ἄν στοιχήσω.**

672 - 676 **ἀναρχίας δὲ...ἡ πειθαρχία**· ο Κρέων με τη λέξη **ἀναρχία** εννοεί την ανυπακοή στους νόμους και επισημαίνει με έμφαση τις συνέπειες της αναρχίας. (πρβλ. Αισχύλου Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, 225 : **πειθαρχία ἐστι τῆς εὐπραξίας μήτηρ, γυνή Σωτῆρος.**

679 - 680 **κρεῖσσον γάρ...καλοίμεθ' ἄν** · ο Κρέων θεωρεί ταπεινωτικό για τον ανδρισμό του να υποκύψει σε μια γυναίκα (πρβλ. στ. **484, 525**). Χαρακτηριστική η καχυποψία του να βλέπει παντού συνωμοσίες.

681 - 682 **ἡμῖν μέν...δοκεῖς πέρι** · ο χορός, με την παρέμβασή του, επιδοκιμάζει τα λόγια του Κρέοντα, όπως έκανε και προηγουμένως **νόμῳ δὲ χρῆσθαι παντί, τοῦτ' ἔνεστί σοι** (στ. 213), όταν του αναγνώρισε το δικαίωμα να αποφασίζει για όλους και για όλα. Δεν εκφράζει φανερά την αντίθεσή του, αλλά τη διατυπώνει με τρόπο υποθετικό.

683 - 684 **πάτερ, θεοὶ...ὑπέρτατον**· ο Αίμων, με λεπτότητα, αντιπαραθέτει στην πατρική σκληρότητα τη φρόνηση, την οποία θεωρεί ως το μεγαλύτερο αγαθό. Τα επιχειρήματα, με τα οποία εκφράζει την αντίθεσή του στον πατέρα του, στηρίζονται στη γνωμολογική αυτή διατύπωση για τη δύναμη της φρόνησης.

687 **γένοιτο... καλῶς ἔχον**· με τη δυνητική και αόριστη διατύπωση ο Αίμων αμφισβητεί, με ευπρέπεια και σεβασμό, την εσφαλμένη απόφαση του Κρέοντα να καταδικάσει την Αντιγόνη. Η σχετικότητα της γνώσης : **κανένας δεν τα γνωρίζει όλα** και η παραδοχή της γνώμης του άλλου είναι στοιχεία διαλόγου και δημοκρατίας, που απηχούν τη διδασκαλία των σοφιστών.

692 **ἐμοὶ δ' ἀκούειν ἔσθ' ὑπὸ σκότου τάδε**· η έλλειψη

δημόσιας κριτικής υποδηλώνει τον φόβο που προκαλεί η εξουσία του Κρέοντα. Την αντίδραση της κοινής γνώμης στην απόφαση του Κρέοντα πληροφορείται ο Αίμων, ο οποίος, με μετριοφροσύνη, του αντιτάσσει τους κινδύνους που θα διατρέξει, αν δεν αλλάξει γνώμη.

693 - 695 **τὴν παῖδα ταύτην…φθίνει**· παρά τη συναισθηματική του φόρτιση ο Αίμων, αποφεύγει να αναφέρει το όνομα της Αντιγόνης και παρουσιάζει με έντεχνο τρόπο τις απόψεις του ως γνώμη των άλλων. Η θετική στάση της πόλης για την πράξη της Αντιγόνης προβάλλεται με τη συσσώρευση των υπερθετικών **ἀναξιωτάτη, κάκιστ', εὐκλεεστάτων.**

699 **οὐχ ἥδε χρυσῆς ἀξία τιμῆς λαχεῖν** · τη γνώμη του λαού, που διαμαρτύρεται για την παράβαση του άγραφου δικαίου, συμμερίζεται και ο Αίμων. Χωρίς να εκδηλώνει φανερά τη θέση του, με την ευθεία ερώτηση, εκβιάζει καταφατική απάντηση, θεωρώντας το έργο της Αντιγόνης άξιο **χρυσῆς τιμῆς.**

700 **τοιάδ' ἐρεμνὴ…φάτις** · η σκοτεινή φήμη που κυκλοφορεί **(ὑφέρπει)** στην πόλη της Θήβας υποδηλώνει τον φόβο που προκαλεί στους πολίτες η αυταρχική εξουσία του Κρέοντα. Η κατάσταση αυτή έρχεται σε αντίθεση με το δημοκρατικό φρόνημα των Αθηναίων. Κατά τον (Bowra) : «Ο Σοφοκλής χρησιμοποιεί με δραματικό τρόπο εκείνο που ο Αισχύλος είχε διαπιστώσει, όταν έλεγε ότι τα οργισμένα λόγια των πολιτών εκπληρώνουν το καθήκον μιας δημόσιας κατάρας».

701 - 706 **ἐμοὶ δὲ σοῦ πράσσοντος …τοῦτο ὀρθῶς ἔχειν** ·ο Αίμων, για να αποφύγει τη μομφή του πατέρα του, ότι ο έρωτας υποκινεί τις σκέψεις του, τον διαβεβαιώνει για την αγάπη και την αφοσίωσή του προς αυτόν. Προκειμένου να μαλακώσει την ισχυρογνωμοσύνη του και να καταλήξει

στην έμμεση προειδοποίηση **μή νυν ἓν ἦθος μοῦνον ἐν σαυτῷ φόρει** προβάλλει ως βασική του μέριμνα την ευτυχία και την καλή φήμη του πατέρα του.

707 - 709 **ὅστις γὰρ αὐτὸς…ὤφθησαν κενοί** · η διατύπωση του αιτήματος του Αίμονα για τη σωτηρία της Αντιγόνης προετοιμάζεται κατάλληλα με μια σειρά γνωμολογίες : η σωστή σκέψη, η ευφράδεια του λόγου και ο χαρακτήρας αποτελούν τα βασικά στοιχεία του ήθους ενός ανθρώπου. Έτσι και οι πράξεις του είναι ανάλογες με το ήθος του.

711 **τὸ μὴ τείνειν ἄγαν** · η φράση έχει μεταφορική και αλληγορική σημασία· είναι παρμένη από τις χορδές του τόξου ή των μουσικών οργάνων. Η αντίληψη πως οτιδήποτε ξεπερνά το μέτρο και φτάνει στην υπερβολή είναι επικίνδυνο, είναι κοινή για τους αρχαίους Έλληνες. Σύμφωνα με αυτή ο άνθρωπος, ή από τον φθόνο των θεών για την επιτυχία του ή από δικά του σφάλματα, εξαιτίας της αλαζονείας του, οδηγείται στην ύβρη που προκαλεί την τραγική του συντριβή. (πρβλ. στ. **127-128**).

712 - 717 **ὁρᾷς παρὰ ῥείθροισι…ναυτίλλεται** · ο Αίμων με μεταφορικές φυσικές εικόνες, προοικονομεί παραστατικά τη συντριβή του Κρέοντα, αν δεν υποχωρήσει στην οργή του. Ο άνθρωπος οφείλει απέναντι στις ανώτερες δυνάμεις να μη ξεπερνά το μέτρο της ανθρώπινης φύσης του, αλλά να υποχωρεί, γιατί δε θα βγει νικητής από τη σύγκρουση αυτή (πρβλ. και στ. **67-68**).

718 **ἀλλ᾽ εἶκε θυμῷ καὶ μετάστασιν δίδου**· ο Αίμων πιστεύει ότι ο θυμός είναι η αιτία της εμμονής του Κρέοντα να καταδικάσει την Αντιγόνη. Οφείλει να αναθεωρήσει την απόφασή του και να μη φτάσει στα άκρα, γιατί η αλαζονεία του αποτελεί ύβρη προς τους θεούς.

719 - 721 **γνώμη γὰρ εἴ τις…ἐπιστήμης πλέων** · με μετριοφροσύνη και λεπτότητα ο Αίμων αντιτάσσει στην παντογνωσία του Κρέοντα τη σχετικότητα της γνώσης.

722 - 723 **εἰ δ' οὖν…καλὸν τὸ μανθάνειν**· ο Αίμων, με το σχήμα αποσιώπησης **εἰ δ' οὖν…(ἔφυ…τοιοῦτος)** προειδοποιεί με ήπιο τρόπο τον πατέρα του να μην ενεργήσει με αφροσύνη.

724 - 725 **ἄναξ, σέ τ'…εἴρηται διπλῇ** · η επιφυλακτική και διαλλακτική παρέμβαση του χορού έρχεται σε αντίθεση με την προηγούμενη θέση του να αποδεχθεί τις απόψεις του Κρέοντα (στ. **681-682**).

726 - 765 Η κλιμάκωση των αντιθέσεων Κρέοντα-Αίμονα οδηγείται με επιδεξιότητα στην απόλυτη ρήξη. Η σύγκρουση που ακολουθεί είναι ζωηρή και ταυτόχρονα δραματική και τραγική. Ο διάλογος αυτός λέγεται αγωνιστικός (Αριστ. **Ρητορική, 1413b8**). Αξιοπρόσεκτη η συμμετρία του λόγου ανάμεσα στους δύο άνδρες.

726 - 727 **οἰ τηλικοίδε…τὴν φύσιν**· ο Κρέων, με τη χρήση του πληθυντικού **τηλικοίδε,** θεωρεί ότι ο Αίμων με τις υποδείξεις του προσβάλλει όχι μόνον αυτόν αλλά και όλους τους συνομηλίκους του.

728 - 729 **μηδὲν τὸ μὴ δίκαιον…ἢ σκοπεῖν** · η ωριμότητα και η σύνεση, κατά τον Αίμονα, δε βρίσκονται στα χρόνια αλλά στα έργα.

730 - 731 **ἔργον…τοὺς κακούς** · η σαρκαστική διάθεση του Κρέοντα, με την επανάληψη της λέξης **ἔργον**, έρχεται σε αντίθεση με την ήρεμη απάντηση του Αίμονα.

732 **οὐχ ἥδε γὰρ τοιᾶδ' ἐπείληπται νόσῳ** · ο Κρέων θεωρεί την πράξη της Αντιγόνης **νόσο**. Άρα και ο Αίμων,

αφού παίρνει το μέρος της, δε σκέπτεται σωστά, γιατί έτσι τιμά τους κακούς.

733 - 735 **οὔ φησι Θήβης…ὡς ἄγαν νέος;** Η ιδεολογική αντιπαράθεση Αίμονα-Κρέοντα για τον ρόλο της κοινής γνώμης αποτελεί δραματικό στοιχείο. Ο Αίμων επικαλείται τη μαρτυρία της πόλης όχι μόνο για την αθωότητα της Αντιγόνης αλλά και για τη φήμη της. Ο Κρέων, αλαζονικά, αρνείται να δεχθεί τις απόψεις της κοινής γνώμης.

736 - 738 **ἄλλῳ γὰρ…νομίζεται** · η αντίληψη του Κρέοντα ότι η πόλη είναι δική του θυμίζει απαίτηση τυράννων και αντιτίθεται στο δημοκρατικό ήθος των Αθηναίων, το οποίο εκφράζει ο Αίμων.

739 **καλῶς ἐρήμης γ’ ἂν σὺ γῆς ἄρχοις μόνος** · ο ειρωνικός τόνος του Αίμονα υποδηλώνει ότι δεν ελπίζει να μεταπείσει πλέον τον πατέρα του. Με τη διάσταση πατέρα και γιου στις πολιτικές απόψεις διαγράφεται το ήθος του καθενός.

740 - 741 **ὃδ’, ὡς ἔοικε…προκήδομαι** η ειρωνική ανταπάντηση του Κρέοντα κάνει τον Αίμονα να χάσει την αυτοκυριαρχία του και να μιλήσει προσβλητικά για τον πατέρα του.

742 - 745 **ὦ παγκάκιστε…τὰς θεῶν πατῶν** · κατά τον Lesky «η κλιμάκωση της σύγκρουσης φτάνει στην κορύφωσή της. Ο Κρέων υπερασπίζεται την τιμή των δεσποτικών αξιωμάτων του, ενώ ο Αίμων τον μέμφεται ότι ποδοπάτησε τον σεβασμό των θεών». Η ασέβεια όμως αυτή προς τους θεούς αποτελεί ύβρη, η οποία θα τον οδηγήσει στην καταστροφή.

746 **ὦ μιαρὸν ἦθος καὶ γυναικὸς ὕστερον** · η έλλειψη επιχειρημάτων οδηγεί τον Κρέοντα σε ύβρεις εναντίον του γιου του.

747 - 749 **οὔ τἂν ἔλοις…τῶν νερτέρων** · ο Αίμων δεν παρακολουθεί τον πατέρα του στις ύβρεις, αλλά μεταφέρει την αντιπαράθεση σε ηθικό επίπεδο. Με το πολυσύνδετο **καὶ-κἀμοῦ-καὶ** υποδηλώνει για ποιους ενδιαφέρεται.

750 **ταύτην ποτ' οὐκ ἔσθ' ὡς ἔτι ζῶσαν γαμεῖς** · η απειλή του Κρέοντα είναι αποτέλεσμα της ταραχής του. Η φράση **ἔτι ζῶσαν** υποκρύπτει τραγική ειρωνεία και προοικονομεί τον «γάμο» του Αίμονα με τη νεκρή Αντιγόνη (στ. 1240-1).

751 **ἦδ' οὖν θανεῖται καὶ θανοῦσ' ὀλεῖ τινα** · ο Κρέων νομίζει ότι η απειλή του Αίμονα απευθύνεται σ΄ αυτόν. Η δισημία της φράσης **ὀλεῖ τινα** είναι στοιχείο της δραματικής τέχνης του Σοφοκλή.

754 - 755 **κλαίων φρενώσεις…εὖ φρονεῖν** · η σύγκρουση επικεντρώνεται στο θέμα της φρόνησης. Ο Αίμων μιλάει ακόμη με σεβασμό στον πατέρα του, παρά την έλλειψη αυτοκυριαρχίας. Η φράση **κλαίων φρενώσεις** είναι ανάλογη με το **κλαύσῃ ἢ οἰμώξῃ** που λεγόταν για τους δούλους, όταν επρόκειτο να τους τιμωρήσουν.

756 **γυναικὸς ὢν δούλευμα, μὴ κώτιλλέ με**· στους τραγικούς ήταν σύνηθες να χρησιμοποιούν σχήμα μετωνυμίας, για να δηλώσουν το αφηρημένο (**δούλευμα**) αντί για το συγκεκριμένο (**δοῦλε**). Ο Κρέων θεωρεί κολακεία την προσφώνηση του Αίμονα **πατὴρ**.

758 - 761 **ἆληθες; ἀλλ' οὐ…τῷ νυμφίῳ** · η επίκληση των θεών από τον Κρέοντα και η απειλή ότι θα σκοτώσει την Αντιγόνη μπροστά στα μάτια του Αίμονα δείχνουν την οργή

του, που είναι αποτέλεσμα της περιφρονητικής στάσης του γιου του.

762 - 765 οὐ δῆτ’ ἔμοιγε,…μαίνῃ ξυνών · η συσσώρευση των συνωνύμων (**τοὐμὸν κρᾶτα, προσόψει ἐν ὀφθαλμοῖς ὁρῶν**) οφείλεται στο πάθος και την οργή του Αίμονα εναντίον του πατέρα του. Αποφασισμένος να σταθεί δίπλα στην Αντιγόνη και να πεθάνει μαζί της, αποχωρεί από τη σκηνή με δραματικό τρόπο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 **Ποια στοιχεία προωθούν τη δράση, εξωτερική και εσωτερική, στον διάλογο του Αίμονα με τον Κρέοντα; (βλ. λ. δράση, Λεξικό βασικών θεατρικών όρων).**

2 **Οι απόψεις του Κρέοντα για την υπακοή των παιδιών προς τους γονείς εκφράζουν τις γενικότερες αντιλήψεις των Αθηναίων για το ήθος των παιδιών. Ποιες είναι αυτές και με ποιο τρόπο δίνονται;**

3 **Ο Κρέων διατυπώνει τις απόψεις του για την πειθαρχία· ποιες είναι αυτές, τι θέλει να επιτύχει και ποιον αντίκτυπο θα είχαν στους Αθηναίους θεατές;**

4 **Ο Αίμων δεν παίρνει αμέσως τη θέση της Αντιγόνης από την αρχή, αλλά παρουσιάζει την πόλη να υπερασπίζεται την πράξη της· για ποιους λόγους;**

5 **Με ποια επιχειρήματα ο Αίμων προσπαθεί να αντικρούσει τις απόψεις του Κρέοντα για την τιμωρία της Αντιγόνης;**

6 **Ποιες βασικές αρετές διακρίνονται στο ήθος του Αίμονα; Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η σημαντικότερη και γιατί;**

7 **Ο Κρέων πιστεύει ότι το κύρος του πατέρα κρίνεται από :**

α. τη γενικότερη συμπεριφορά των παιδιών	□
β. την επιβολή της θέλησής του στα παιδιά	□
γ. την τυφλή υποταγή των παιδιών	□

Να σημειώσετε με Χ τη σωστή απάντηση στο αντίστοιχο τετράγωνο.

8 **Να σημειώσετε Χ στο σωστό ή λάθος, αν θεωρείτε ότι η αντίστοιχη απάντηση είναι σωστή ή λανθασμένη**

α. Ο Αίμων εισέρχεται από την αριστερή πάροδο	**Σωστό** □ **Λάθος** □

β. Η άφιξη του Αίμονα είναι εντελώς απρόσμενη	**Σωστό** □ **Λάθος** □
γ. Η εκτίμηση του χορού και του Κρέοντα για τη στάση του Αίμονα είναι ίδια	**Σωστό** □ **Λάθος** □

δ. Ο Κρέων επιδοκιμάζει τη στάση του Αίμονα να σώσει την Αντιγόνη	**Σωστό** □ **Λάθος** □
ε. Ο χορός άμεσα αποδοκιμάζει τις απόψεις του Κρέοντα περί πειθαρχίας και αναρχίας	**Σωστό** □ **Λάθος** □

9 **Με ποιο τρόπο ο Αίμων προετοιμάζει το αίτημά του για τη σωτηρία της Αντιγόνης;**

α. με λογικά επιχειρήματα	□
β. με συναισθηματικά επιχειρήματα	□
γ. με σειρά γνωμολογικού περιεχομένου λόγων	□
δ. με άμεση έντονη διαμαρτυρία	□
ε. με έντεχνο τρόπο, ως απαίτηση της πόλης	□

Να σημειώσετε με Χ τις σωστές απαντήσεις στα αντίστοιχα τετραγωνίδια.

10 **Η κλιμάκωση των αντιθέσεων Κρέοντα και Αίμονα οδηγεί στη μεταξύ τους ρήξη. Να καταγράψετε τα στοιχεία της ρήξης αυτής που διαγράφουν το ήθος των δύο ανδρών.**

11 **Ποιος είναι ο ρόλος του χορού στη σκηνή αυτή;**

12 **Να καταγραφούν τα τριτόκλιτα ουσιαστικά των στίχων 639-654· να γραφούν στην ονομαστική και γενική του αριθμού που βρίσκεται το καθένα.**

13 **Στους στίχους 655-665 να εντοπίσετε τα συνηρημένα ρήματα, που βρίσκονται σε οποιαδήποτε έγκλιση, και να γράψετε το β΄ ενικό πρόσωπο όλων των εγκλίσεων στο χρόνο και τη φωνή που βρίσκεται το καθένα.**

14 **Να σημειώσετε, στηριζόμενοι στους στίχους 703-723, Χ στη στήλη : Σωστό ή Λάθος, αν νομίζετε ότι η αντίστοιχη πρόταση είναι σωστή ή λανθασμένη**

α. πατρὸς : είναι ουσιαστικό γ΄ κλίσεως συγκοπτόμενο	□
β. ὁρᾷς : είναι β΄ ενικό υποτακτικής ενεστώτα ενεργ. φωνής του ρ. ὁρῶ	□
γ. ναὸς : είναι ονομαστ. ενικού του ουσ. ὁ ναὸς	□

δ. **ὅστις** : είναι αόρ. αντων. αρσεν. γένους	□
ε. **δίδου** : είναι β΄ ενικό προστ. ενεστ. μέσης φωνής του ρ. **δίδωμι.**	□

15 **Στους στίχους 683-702 να εντοπίσετε τα ουσιαστικά που βρίσκονται σε γενική και λειτουργούν ως ετερόπτωτοι προσδιορισμοί.**

Β' Σκηνή : στ. 766-780. Πρόσωπα : Κρέων-Χορός.

Ο Αίμων αποχωρεί οργισμένος. Ο Κρέων, παρά την αρχική του σκληρότητα, μετά την παρέμβαση του χορού, αλλάζει την αρχική του απόφαση. Απαλλάσσει την Ισμήνη, ενώ την Αντιγόνη καταδικάζει σε θάνατο από πείνα.

766 - 767 **ἀνὴρ, ἄναξ,...ἀλγήσας βαρύς** · ο χορός, βλέποντας την οργή του Αίμονα, εκφράζει την ανησυχία του για το πώς θα αντιδράσει πάνω στην απόγνωσή του (πρβλ. και **Οἰδ. Τύραν. στ. 1073-1075**).

768 - 771 **δράτω, φρονείτω... εὖ γὰρ οὖν λέγεις**· η ταραχή και το πάθος του Κρέοντα φαίνονται με το ασύνδετο σχήμα **δράτω, φρονείτω**. Η παρέμβαση του χορού κάμπτει την ισχυρογνωμοσύνη του Κρέοντα. Πολύ γρήγορα ανακαλεί την απόφασή του για καταδίκη της Ισμήνης και την απαλλάσσει.

772 - 780 μόρῳ δὲ ποίῳ...τἀν Ἅιδου σέβειν· η απειλή του Κρέοντα είναι ότι θα κλείσει την Αντιγόνη ζωντανή σε λιθόκτιστο τάφο και θα της δώσει λίγη τροφή, για να αποφύγουν ο ίδιος και η πόλη το μίασμα.

774 κρύψω πετρώδει...κατώρυχι· η πετρώδης κατῶρυξ είναι υπόγειος θολωτός τάφος χτισμένος με πέτρες σε ένα μέρος που το έσκαβαν κυκλικά.

775 ὡς ἄγος μόνον προθείς· κατά τους αρχαίους η καταδίκη σε θάνατο από πείνα τιμωρούνταν από τους θεούς ως ανοσιούργημα· γι' αυτό και έδιναν λίγη τροφή σ' αυτόν που φυλάκιζαν, για να πεθάνει.

777 ὃν μόνον σέβει θεῶν· η Αντιγόνη, κατά τον Κρέοντα, σέβεται μόνο τον Άδη, επειδή έπραξε το θρησκευτικό καθήκον προς τον Πολυνείκη.

779 – 780 ἦ γνώσεται γοῦν...τἀν Ἅιδου σέβειν· με σαρκασμό και ειρωνεία ο Κρέων φτάνει στο αποκορύφωμα της ύβρης του προς τους θεούς. Έτσι προετοιμάζεται η συντριβή. Μετά από αυτά ο Κρέων εισέρχεται στο ανάκτορο, για να δώσει τις σχετικές οδηγίες για την φυλάκιση της Αντιγόνης.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 Ποιο αποτέλεσμα είχε η παρέμβαση του χορού, μετά τη σύγκρουση Αίμονα και Κρέοντα;

2 **Ο Κρέων υποχωρεί από την αρχική του θέση για καταδίκη των δύο αδελφών, γιατί:**

α. επιδιώκει να αποφύγει το μίασμα	□
β. επηρεάστηκε από τις απειλές του Αίμονα	□
γ. φοβήθηκε την οργή των θεών	□
δ. κατάλαβε ότι διέπραξε ὕβριν	□

Να σημειώσετε με Χ τις σωστές απαντήσεις.

3 **Πώς διαγράφεται το ήθος του Κρέοντα στη σκηνή αυτή;**

4 **Να συμπληρώσετε τα κενά με τον ορθό τύπο των λέξεων που βρίσκονται στην παρένθεση :**
α. Κρέων.....(ἄγω, μετοχή αορ. β΄) ζῶσαν τήν Ἀντιγόνην..... (κρύπτω, οριστική αορίστου) ἐν πετρώδει κατώρυχι.

β. Ἀντιγόνη.....(γιγνώσκω, οριστική αορίστου β΄) ἐν Ἅιδου ὅτι πόνος περισσός ..... (εἰμί, ευκτ. ενεστ.) τἀν Ἅιδην σέβειν.

5 **Με ποιες λέξεις της σκηνής αυτής συνδέονται ετυμολογικά οι παρακάτω λέξεις : πρόθεση, δράμα,**

αλλαγή, αγωγή, επιτυχία, αίτηση, πρόσφυγας, βούλευμα, κατανοητικός.

ΤΡΙΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (781-800)

Το τρίτο στάσιμο περιλαμβάνει ένα στροφικό σύστημα. Μετά την απειλητική αποχώρηση του Αίμονα, ο χορός, με αφορμή τη σύγκρουση Κρέοντα και Αίμονα, τραγουδάει την ακατανίκητη δύναμη του έρωτα. Πιστεύει ότι η συμπεριφορά του Αίμονα οφείλεται στον έρωτά του για την Αντιγόνη.

Στροφή

781 - 786. Ἔρως ἀνίκατε…ἐν ἀγρονόμοις αὐλαῖς (ἔρωτα…τα κατώφλια)· ο ποιητής ψάλλει τις ιδιότητες του Έρωτα, ως δύναμης δημιουργικής για τη ζωή. Με εικόνες χρωματισμένες με ποιητικά επίθετα και ρήματα κινητικά, αποδίδει τη δύναμη του φτερωτού θεού. Η εικόνα του ανίκητου θεού προκαλεί θαυμασμό αλλά και φόβο.

787 - 790. καί σ᾽ οὔτ᾽ ἀθανάτων…μέμηνεν (κανείς δε σου γλυτώνει…και το μανίζεις)· σημαντική ψυχολογική παρατήρηση. Το ερωτικό πάθος κάνει τόσο τους θεούς όσο και τους ανθρώπους να χάνουν τα λογικά τους. Με τον τρόπο αυτό ο χορός επιδιώκει να μειώσει την ευθύνη του Αίμονα.

αντιστροφή

791 - 794. σὺ καὶ δικαίων…ἔχεις ταράξας (εσύ των δικαίων…μέσα σ᾽αυτό το σόι)· υπαινιγμός στη διαμάχη πατέρα και γιου. Οι πρώτοι στίχοι της αντιστροφής αποτελούν φυσικό επακόλουθο του προηγούμενου ρήματος μέμηνεν (μανίζεις). Η δύναμη του έρωτα έκανε τον Αίμονα να χάσει τα λογικά του και να συγκρουστεί με τον πατέρα του.

795 - 800. νικᾷ δ᾽ ἐναργὴς…θεὸς Ἀφροδίτα (της γόνιμης νύφης…περιπαίζει)· ο Έρωτας, ως συμπάρεδρος των μεγάλων θεσμών του κόσμου, έχει τη δύναμη που έχουν οι αιώνιοι φυσικοί και ηθικοί νόμοι να ρυθμίζουν την φυσική τάξη του σύμπαντος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 Πώς εξηγείτε το τραγούδι του χορού για τον έρωτα τη στιγμή αυτή;

2 Ο ποιητής παρουσιάζει τον έρωτα ως δύναμη δημιουργική αλλά και καταστροφική. Με ποια εκφραστικά μέσα αποδίδει τα γνωρίσματά του αυτά;

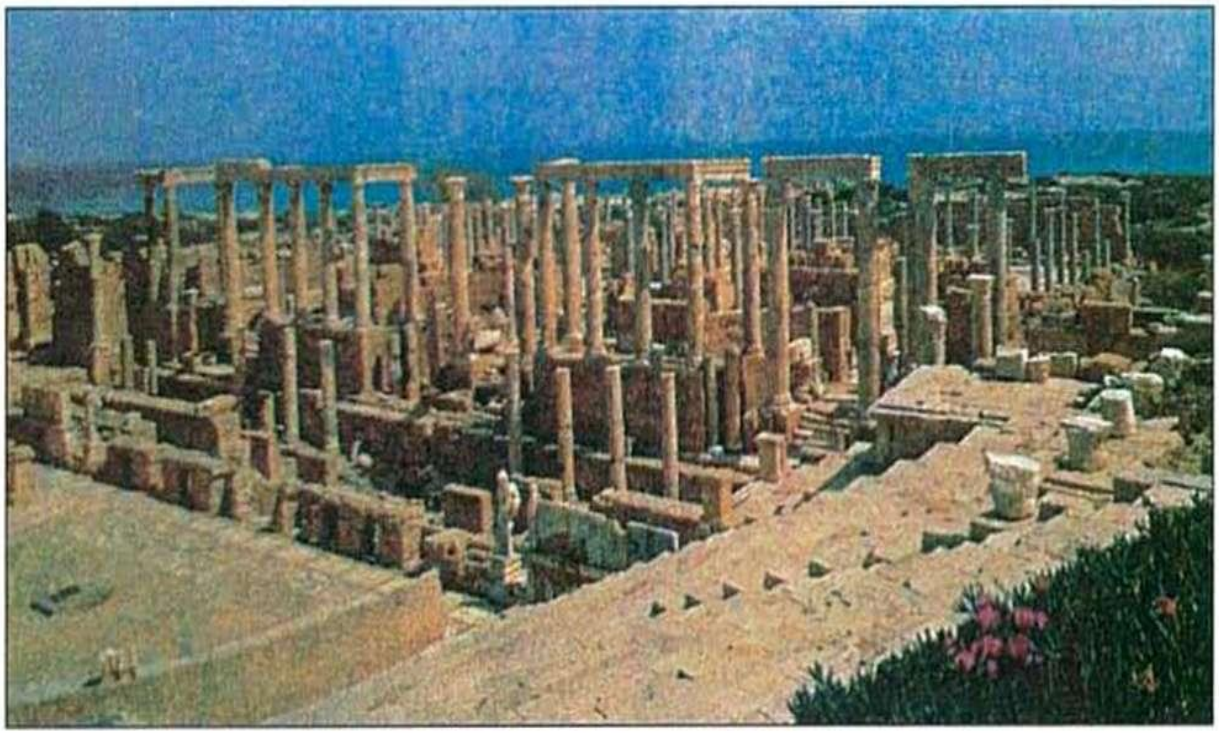
3 Ο χορός υμνεί τον έρωτα, γιατί θέλει :
α. να τονίσει τη δύναμή του

β. να δικαιολογήσει την πράξη του Αίμονα

γ. να προβάλει τα προσωπικά του συναισθήματα για τον έρωτα

δ. να μειώσει τη συναισθηματική φόρτιση των θεατών

Να υπογραμμίσετε τις σωστές, κατά τη γνώμη σας, απαντήσεις και να τις δικαιολογήσετε.

Leptis magna (Β. Αφρική), Το Θέατρο, 1ος-2ος αι. μ.Χ (Φωτ. αρχείο Renes Percheron).

Δ΄ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ

(Η Αντιγόνη βγαίνει από το παλάτι συνοδευόμενη από φρουρούς)

αντιστροφή

ΧΟ. Νῦν δ᾽ ἤδη ᾽γὼ καὐτὸς θεσμῶν
ἔξω φέρομαι τάδ᾽ ὀρῶν, ἴσχειν δ᾽
οὐκέτι πηγὰς δύναμαι δακρύων,
τὸν παγκοίταν ὅθ᾽ ὁρῶ θάλαμον
τήνδ᾽ Ἀντιγόνην ἀνύτουσαν.

στροφή α΄
ΑΝ. Ὁρᾶτ᾽ ἔμ᾽, ὦ γᾶς πατρίας πολῖται,
τὰν νεάταν ὁδὸν
στείχουσαν, νέατον δὲ φέγ-
γος λεύσσουσαν ἀελίου,
κοὔποτ᾽ αὖθις· ἀλλά μ᾽ ὁ παγ-
κοίτας Ἅιδας ζῶσαν ἄγει
τὰν Ἀχέροντος
ἀκτάν, οὔθ᾽ ὑμεναίων
ἔγκληρον, οὔτ᾽ ἐπὶ νυμ-
φείοις πώ μέ τις ὕμνος ὕ-
μνησεν, ἀλλ᾽ Ἀχέροντι νυμφεύσω.

ΧΟ.Οὐκοῦν κλεινὴ καὶ ἔπαινον ἔχουσ᾽
ἐς τόδ᾽ ἀπέρχῃ κεῦθος νεκύων,
οὔτε φθινάσιν πληγεῖσα νόσοις
οὔτε ξιφέων ἐπίχειρα λαχοῦσ᾽,
ἀλλ᾽ αὐτόνομος ζῶσα μόνη δὴ
θνητῶν Ἅιδην καταβήσῃ.

Τώρα κι εγώ τις αρχές μου προδίνω

ετούτα βλέποντας κι ούτε δύναμαι

τις πηγές των δακρύων να φράξω,

σα θωρώ την Αντιγόνη να πορεύεται

στων ανθρώπων το κοινό κοιμητήρι.

ΑΝ. Ω πολίτες της πατρικής μου χώρας,

ιδού πορεύομαι τη στράτα τη στερνή,

το φέγγος το στερνό του ήλιου βλέπω,

κι άλλη φορά ποτέ· ο Άδης,

ο ύπνος του παντός,

στου Χάρου ζωντανή

με πάει τ' ακρογιάλι.

Νυφούλα δε στολίστηκα

κι ούτε ποτέ νυφιάτικο τραγούδησαν

στη θύρα μου τραγούδι·

νύφη στο Χάρο δίπλα θα σταθώ.

ΧΟ. Ξακουστή και παινεμένη πορεύεσαι

στων πεθαμένων το λημέρι·

δε σε γονάτισε κακό χτικιό

ούτε κι από το στόμα πέρασες μαχαίρας.

820 Νόμο δικό σου χάραξες, η μοναχή θνητή
που ζωντανή θα κατεβείς στον Άδη.

αντιστροφή α΄

ΑΝ. Ἤκουσα δὴ λυγροτάταν ὀλέσθαι
τὰν Φρυγίαν ξέναν
Ταντάλου Σιπύλῳ πρὸς ἄ-
κρῳ, τὰν κισσὸς ὡς ἀτενὴς
πετραία βλάστα δάμασεν,
καί νιν ὄμβροι τακομέναν,
ὡς φάτις ἀνδρῶν,
χιών τ᾽ οὐδαμὰ λείπει,
τέγγει θ᾽ ὑπ᾽ ὀφρύσι παγ-
κλαύτοις δειράδας· ᾇ με δαί-
μων ὁμοιοτάταν κατευνάζει.

ΧΟ. Ἀλλὰ θεός τοι καὶ θεογεννής,
ἡμεῖς δὲ βροτοὶ καὶ θνατογενεῖς.
Καίτοι φθιμένᾳ μέγα κἀκοῦσαι
τοῖς ἰσοθέοις σύγκληρα λαχεῖν
ζῶσαν καὶ ἔπειτα θανοῦσαν.

ΑΝ. Άκουσα πως χάθηκε πικρότατα
η βάρβαρη ξένη, του Τάνταλου παιδί,
στην κορυφή του Σίπυλου·
σαν το κισσό σφιχτός φύτρωσε
βράχος γύρω της και πέτρωσε·
τη λιώνουν οι βροχές,
που λέει κι ο μύθος,
κι ουδέ τα χιόνια λείψανε ποτέ
κι από τα φρύδια στάζει στο λαιμό
το δάκρυ καθώς κλαίει·
όμοια μ᾽ αυτή κάποιος θεός σε νάρκη με βυθίζει.

ΧΟ. Ήταν όμως θεά, θεών παιδί,
κι εμείς θνητοί, παιδιά θνητών.
835 Μεγάλο πράγμα ν' ακουστείς, όταν χαθείς,
πως έχεις μοίρα κλήρο θεϊκό
και ζωντανή και πεθαμένη.

στροφή β΄

ΑΝ. Οἴμοι γελῶμαι. Τί με, πρὸς
θεῶν πατρῴων,
οὐκ οἰχομέναν ὑβρίζεις,
ἀλλ᾽ ἐπίφαντον;
Ὦ πόλις, ὦ πόλεως
πολυκτήμονες ἄνδρες·
ἰὼ Διρκαῖαι κρῆ-
ναι Θήβας τ᾽ εὐαρμάτου ἄλ-
σος, ἔμπας ξυμμάρτυρας ὔμμ᾽ ἐπικτῶμαι,
οἷα φίλων ἄκλαυτος, οἵοις νόμοις
πρὸς ἔργμα τυμβόχωστον ἔρ-
χομαι τάφου ποταινίου·
ἰὼ δύστανος, βροτοῖς
οὔτε <νεκρός> νεκροῖσιν
μέτοικος, οὐ ζῶσιν, οὐ θανοῦσιν.

ΧΟ. Προβᾶσ᾽ ἐπ᾽ ἔσχατον θράσους
ὑψηλὸν ἐς Δίκας βάθρον
πολύ προσέπεσας, ὦ τέκνον.
πατρῷον δ᾽ ἐκτίνεις τιν᾽ ἆθλον.

ΑΝ. Ώχου, με περιπαίζουν!
Για το θεό, γιατί με βρίζεις,
πριν καλά καλά σαλπάρω;
ακόμη χαίρομαι το φως.

Ω πόλη, ω άρχοντες
της πόλης μου,

πηγές της Δίρκης, άλσος
της Θήβας που καμάρωνε τ’ αμάξια της,
σας βάζω μάρτυρες με τη σειρά,
πως από φίλους άκλαφτη, με νόμους ποιους
πορεύομαι στον τάφο τον αλλόκοτο,
σε χωματένια φυλακή χωμένη;
η μαύρη κι άστεγη δε συνοικώ
ούτε θνητή με ζωντανούς
ούτε νεκρή με πεθαμένους.

ΧΟ. Σκαρφάλωσες στην κορυφή του θράσους
και στον απρόσιτο της Δίκης θρόνο,
παιδί μου, παραπάτησες.
Του πατέρα σου πληρώνεις μέγα κρίμα.

αντιστροφή β΄

ΑΝ. Ἔψαυσας ἀλγεινοτάτας
ἐμοὶ μερίμνας,
πατρὸς τριπόλιστον οἶκτον
τοῦ τε πρόπαντος
ἀμετέρου πότμου
κλεινοῖς Λαβδακίδαισιν.
Ἰὼ ματρῷαι λέ-
κτρων ἆται κοιμήματά τ᾽ αὐ-
τογέννητ᾽ ἐμῷ πατρὶ δυσμόρου ματρός,
οἵων ἐγώ ποθ᾽ ἁ ταλαίφρων ἔφυν·
πρὸς οὓς ἀραῖος ἄγαμος ἆδ᾽
ἐγὼ μέτοικος ἔρχομαι.
Ἰὼ δυσπότμων κασί -
γνητε γάμων κυρήσας,
θανὼν ἔτ᾽ οὖσαν κατήναρές με.

ΧΟ. Σέβειν μὲν εὐσέβειά τις,
κράτος δ᾽, ὅτῳ κράτος μέλει,
παραβατὸν οὐδαμᾷ πέλει,
σὲ δ᾽ αὐτόγνωτος ὤλεσ᾽ ὀργά.

επωδός

ΑΝ. Ἄκλαυτος, ἄφιλος, ἀνυμέναιος
ταλαίφρων ἄγομαι
τὰν ἑτοίμαν ὁδόν·
οὐκέτι μοι τόδε λαμπάδος ἱερὸν
ὄμμα θέμις ὁρᾶν ταλαίνᾳ·
τὸν δ᾽ ἐμὸν πότμον ἀδάκρυτον
οὐδεὶς φίλων στενάζει.

ΑΝ. Άγγιξες οδυνηρές
τις μέριμνές μου
τη δίφορη του πατέρα ντροπή,
το χαμό που συθέμελα ρήμαξε
την ωραία γενιά του Λαβδάκου.
Ώχου ντροπές στο στρώμα της μητέρας,
ώχου της μαύρης μάνας πλάγιασμα
με το παιδί της, τον πατέρα μου.
Ποια γονικά με γέννησαν και με παιδεύουν;
Καταραμένη και παρθένα κίνησα
για να τους ανταμώσω.
Ώχου, με τον πικρό σου γάμο
τα κατάφερες, αδέρφι μου,
και πεθαμένος ζωντανή να με σκοτώσεις.

ΧΟ. Καλός ο σεβασμός στην άγια τάξη,
όμως χαμένος κόπος ν' αψηφάς
την εξουσία κι όποιον την εξουσία κρατά·
εσένα σε χαντάκωσε η αυτόνομη πορεία.

ΑΝ. Άκλαφτη κι άφιλη, χωρίς τραγούδια γάμου
η μαύρη σέρνομαι,
στον ύστατο δρόμο μου.
Άδικο να μη βλέπω πια τ' αγνό
το φως του ήλιου, η κακορίζικη.
Για την αδάκρυτη μοίρα μου
φίλος κανείς δε στενάζει.

(Μπαίνει ο Κρέοντας.)

ΚΡ. Ἆρ’ ἴστ’ ἀοιδὰς καὶ γόους πρὸ τοῦ θανεῖν
ὡς οὐδ’ ἂν εἷς παύσαιτ’ ἄν, εἰ χρείη, λέγων;
Οὐκ ἄξεθ’ ὡς τάχιστα, καὶ κατηρεφεῖ
τύμβῳ περιπτύξαντες, ὡς εἴρηκ’ ἐγώ,
ἄφετε μόνην ἔρημον, εἴτε χρῄ θανεῖν,
εἴτ’ ἐν τοιαύτῃ ζῶσα τυμβεύειν στέγῃ.
Ἡμεῖς γὰρ ἁγνοὶ τοὐπὶ τήνδε τὴν κόρην·
μετοικίας δ’ οὖν τῆς ἄνω στερήσεται.
ΑΝ. Ὦ τύμβος, ὦ νυμφεῖον, ὦ κατασκαφὴς
οἴκησις αἰείφρουρος, οἷ πορεύομαι
πρὸς τοὺς ἐμαυτῆς, ὧν ἀριθμὸν ἐν νεκροῖς
πλεῖστον δέδεκται Φερσέφασσ’ ὀλωλότων·
ὧν λοισθία ᾽γὼ καὶ κάκιστα δὴ μακρῷ
κάτειμι, πρίν μοι μοῖραν ἐξήκειν βίου.
Ἐλθοῦσα μέντοι κάρτ’ ἐν ἐλπίσιν τρέφω
φίλη μὲν ἥξειν πατρί, προσφιλὴς δὲ σοί,
μῆτερ, φίλη δὲ σοί, κασίγνητον κάρα·
ἐπεὶ θανόντας αὐτόχειρ ὑμᾶς ἐγὼ
ἔλουσα κἀκόσμησα κἀπιτυμβίους
χοὰς ἔδωκα· νῦν δέ, Πολύνεικες, τὸ σὸν
δέμας περιστέλλουσα τοιάδ’ ἄρνυμαι.
Καίτοι σ’ ἐγὼ ’τίμησα τοῖς φρονοῦσιν εὖ.
Οὐ γάρ ποτ’ οὔτ’ ἂν εἰ τέκνων μήτηρ ἔφυν,
οὔτ’ εἰ πόσις μοι κατθανὼν ἐτήκετο,
βίᾳ πολιτῶν τόνδ’ ἂν ᾑρόμην πόνον.
Τίνος νόμου δὴ ταῦτα πρὸς χάριν λέγω;
πόσις μὲν ἄν μοι κατθανόντος ἄλλος ἦν,
καὶ παῖς ἀπ’ ἄλλου φωτός, εἰ τοῦδ’ ἠμπλακον·

ΚΡ. Τα μοιρολόγια και τους θρήνους, το ξέρεις, ποτέ δε θα ᾽παυε κανείς προτού πεθάνει, αν φτούραγαν.

(Απευθύνεται στους φρουρούς.)

Πάρτε τη γρήγορα· και, καθώς πρόσταξα,
να πάτε να τη χτίσετε στο λάκκο το βαθύ.
Άστε τη μόνη κι έρημη, θέλει πεθάνει,
θέλει ζήσει, θαμμένη σ᾽ ένα τέτοιο σπιτικό.
Η κόρη αυτή δε μόλυνε τα χέρια μας,
μα τον απάνω κόσμο θα τον χάσει.

ΑΝ. Τάφε μου, κρεβάτι νυφικό, σπίτι μου
στη βαθιά τη γη κι αιώνιο κελί μου
έρχομαι να βρω τους δικούς μου νεκρούς
που μέγα πλήθος η Περσεφόνη φίλεψε.
Στερνή κι εγώ και ρημαγμένη θα κατεβώ,
προτού ξοδέψω της ζωής μου το μερίδιο.
Η ελπίδα με τρέφει πως θα βρω κατεβαίνοντας
του πατέρα την αγάπη, την αγάπη σου, μάνα,
μάτια μου κι αδερφέ μου, την αγάπη σου.
Εγώ νεκρούς με τα χεράκια μου σας έλουσα,
σας στόλισα, πότισα μέλι, γάλα και νερό
τον τάφο σας· και τώρα, Πολυνείκη, το νεκρό σου
κορμάκι στολίζοντας ακριβά το πληρώνω.
Εγώ σε τίμησα κι οι φρόνιμοι θα πούνε πόσο·
τέτοιο φορτίο δε θα σήκωνα ποτέ μου εγώ
κόντρα στην πόλη, αν ήμουν μάνα με παιδιά,
κι αν σάπιζε νεκρός ο άντρας μου.
Ποιος νόμος με κινεί να λέω τούτα;
Ο άντρας μου κι αν πέθαινε, καινούριο θα ᾽παιρνα·
αν έχανα παιδί, απ᾽ άλλον άντρα θα ᾽κανα.

μητρὸς δ᾽ ἐν Ἅιδου καὶ πατρὸς κεκευθότοιν
οὐκ ἔστ᾽ ἀδελφὸς ὅστις ἂν βλάστοι ποτέ.
Τοιῷδε μέντοι σ᾽ ἐκπροτιμήσασ᾽ ἐγὼ
νόμῳ, Κρέοντι ταῦτ᾽ ἔδοξ᾽ ἁμαρτάνειν
καὶ δεινὰ τολμᾶν, ὦ κασίγνητον κάρα.
Καὶ νῦν ἄγει με διὰ χερῶν οὕτω λαβὼν
ἄλεκτρον, ἀνυμέναιον, οὔτε του γάμου
μέρος λαχοῦσαν οὔτε παιδείου τροφῆς,
ἀλλ᾽ ὧδ᾽ ἔρημος πρὸς φίλων ἡ δύσμορος
ζῶσ᾽ ἐς θανόντων ἔρχομαι κατασκαφάς·
ποίαν παρεξελθοῦσα δαιμόνων δίκην;
Τί χρή με τὴν δύστηνον ἐς θεοὺς ἔτι
βλέπειν; τίν᾽ αὐδᾶν ξυμμάχων; ἐπεί γε δὴ
τὴν δυσσέβειαν εὐσεβοῦσ᾽ ἐκτησάμην.
Ἀλλ᾽ εἰ μὲν οὖν τάδ᾽ ἐστὶν ἐν θεοῖς καλά,
παθόντες ἂν ξυγγνοῖμεν ἡμαρτηκότες·
εἰ δ᾽ οἵδ᾽ ἁμαρτάνουσι, μὴ πλείω κακὰ
πάθοιεν ἢ καὶ δρῶσιν ἐκδίκως ἐμέ.

Τώρα που μάνα και πατέρα μου τους πήρε ο Χάρος
αδελφός δεν μπορεί να βλαστήσει.
Με τέτοιο νόμο σ' έβαλα κορόνα στο κεφάλι μου,
κι έγκλημα το 'πε ο Κρέοντας αυτό,
τόλμη κι αποκοτιά, μονάκριβέ μου.
Τώρα με σέρνει με χέρια δεμένα,
ανύπαντρη, χωρίς νυφιάτικα τραγούδια,
χωρίς χαράς κρεβάτι, χωρίς παιδιά στο στήθος μου.
Οι φίλοι με παράτησαν, την άμοιρη,
και ζωντανή στων πεθαμένων κατεβαίνω το πηγάδι·
ποιο νόμο των θεών έχω πατήσει;
Γιατί στον ουρανό τα μάτια να σηκώνω,
η δύστυχη; σε ποιον να φωνάξω βοήθεια;
Εγώ τιμούσα, και μ' ατίμασαν φριχτά.
Αν οι θεοί τα κρίνουν τούτα δίκια,
να πάθω και να μολογήσω πως αμάρτησα.
Αν αμαρτήσαν άλλοι, να μην πάθουν χειρότερα
απ' όσα έτσι άδικα μου κάνουν.

ΧΟ. Ἔτι τῶν αὐτῶν ἀνέμων αὐταὶ
ψυχῆς ῥιπαὶ τήνδε γ᾽ ἔχουσιν.
ΚΡ. Τοιγὰρ τούτων τοῖσιν ἄγουσιν
κλαύμαθ᾽ ὑπάρξει βραδυτῆτος ὕπερ.
ΑΝ. Οἴμοι, θανάτου τοῦτ᾽ ἐγγυτάτω
τοὔπος ἀφῖκται.
ΚΡ. Θαρσεῖν οὐδὲν παραμυθοῦμαι
μὴ οὐ τάδε ταύτῃ κατακυροῦσθαι.

ΑΝ. Ὦ γῆς Θήβης ἄστυ πατρῷον
καὶ θεοὶ προγενεῖς,
ἄγομαι δὴ ᾽γὼ κούκέτι μέλλω.
Λεύσσετε, Θήβης οἱ κοιρανίδαι,
τὴν βασιλειδᾶν μούνην λοιπήν,
οἷα πρὸς οἵων ἀνδρῶν πάσχω,
τὴν εὐσεβίαν σεβίσασα.

ΧΟ. Ανέμων ριπές πάλι και πάλι
στην ψυχή της φυσούν και ριγεί.

ΚΡ. Αργούν, και θα κλάψουν
αυτοί που την πάνε.

ΑΝ. Αλιά μου, αυτός ο λόγος
πέρασε κοντά κοντά στο θάνατο.

ΚΡ. Απελπίσου πια·
ο θάνατος σε σφράγισε.

ΑΝ. Ω πόλη των πατέρων μου, Θήβα,
της γενιάς μου θεοί πανάρχαιοι,
με σέρνουν· το τέλος σιμώνει.
Κοιτάξτε, της Θήβας οι άρχοντες,
τη μόνη, τη στερνή βασιλοκόρη,

τι παθαίνω κι από ποιους το παθαίνω,
εγώ που ξοδεύτηκα τιμώντας τους θεούς.

(Οι φρουροί οδηγούν την Αντιγόνη έξω.)

στροφή α΄

ΧΟ. Ἔτλα καὶ Δανάας οὐράνιον φῶς
ἀλλάξαι δέμας ἐν χαλκοδέτοις
αὐλαῖς· κρυπτομένα δ᾽ ἐν
τυμβήρει θαλάμῳ κατεζεύχθη·
καίτοι καὶ γενεᾷ τίμιος, ὦ παῖ παῖ,
καὶ Ζηνὸς ταμιεύε-
σκε γονὰς χρυσορύτους.
Ἀλλ᾽ ἀ μοιριδία τις
δύνασις δεινά·
οὔτ᾽ ἄν νιν ὄλβος οὔτ᾽ Ἄρης,
οὐ πύργος, οὐχ ἁλίκτυποι
κελαιναὶ νᾶες ἐκφύγοιεν.

αντιστροφή α΄

Ζεύχθη δ᾽ ὀξύχολος παῖς ὁ Δρύαντος,
Ἠδωνῶν βασιλεύς, κερτομίοις
ὀργαῖς ἐκ Διονύσου
πετρώδει κατάφαρκτος ἐν δεσμῷ.
Οὕτω τᾶς μανίας δει-
νὸν ἀποστάζει
ἀνθηρόν τε μένος. Κεῖ-
νος ἐπέγνω μανίαις
ψαύων τὸν θεὸν ἐν κερ-
τομίοις γλώσσαις.
Παύεσκε μὲν γὰρ ἐνθέους
γυναῖκας εὔιόν τε πῦρ,
φιλαύλους τ᾽ ἠρέθιζε Μούσας.

ΧΟ. Συνέβη κι η Δανάη ζωντανή
ν' αλλάξει το ουράνιο φως με το σκοτάδι
σε δώμα μέσα μπρούτζινο.
Κρυβόταν αλυσόδετη μες σε κιβούρι·
κι ήταν από καλή γενιά,
παιδάκι μου,
και του Διός θησαύριζε, χρυσή βροχή,
το σπέρμα στην κοιλιά της.
Μα είναι δύναμη δεινή
η δύναμη της μοίρας.
Πλούτη, πολέμοι, πύργοι,
καράβια μαύρα θαλασσόδαρτα
να της ξεφύγουν δεν μπορούν.

Δέθηκε κι ο αψύς, ο γιος του Δρύαντα,
ο βασιλιάς των Ηδωνών, για τη βαριά του χλεύη·
ο Διόνυσος τον έχτισε
μέσα σε πέτρινο κελί φραγμένο·
κι απ' τη μανία στραγγίζει
της λύσσας λάβρα φριχτή.
Στερνή του γνώση, τρέλα του
να θέλει το θεό να μαγαρίσει
με γλώσσα χλευασμού,
αφού τις μανικές ξεθύμαινε γυναίκες,
ξεθύμαινε τους πυρωμένους βακχικούς δαυλούς
και ξάφνιαζε τις Μούσες
που τις φλογέρες χαίρονται.

στροφή β΄

Παρὰ δὲ κυανέαιν σπιλάδοιν διδύμας ἁλὸς
ἀκταὶ Βοσπόριαι ἰδ᾽ ὁ Θρῃκῶν <ἡιὼν>
Σαλμυδησσός, ἵν᾽ ἀγχίπολις Ἄρης
δισσοῖσι Φινείδαις
εἶδεν ἀρατὸν ἔλκος
τυφλωθὲν ἐξ ἀγρίας δάμαρτος
ἀλαὸν ἀλαστόροισιν ὀμμάτων κύκλοις
ἀραχθέντων ὑφ᾽ αἱματηραῖς
χείρεσσι καὶ κερκίδων ἀκμαῖσιν.

αντιστροφή β΄

Κατὰ δὲ τακόμενοι μέλεοι μελέαν πάθαν
κλαῖον, ματρὸς ἔχοντες ἀνύμφευτον γονάν·
ἃ δὲ σπέρμα μὲν ἀρχαιογόνων
ἄντασ᾽ Ἐρεχθεϊδᾶν,
τηλεπόροις δ᾽ ἐν ἄντροις
τράφη θυέλλῃσιν ἐν πατρῴαις
Βορεὰς ἄμιππος ὀρθόποδος ὑπὲρ πάγου
θεῶν παῖς· ἀλλὰ κἀπ᾽ ἐκείνᾳ
Μοῖραι μακραίωνες ἔσχον, ὦ παῖ.

Κοντά στη μαύρη θάλασσα που σμίγουν δυο πελάγη

είναι οι ακτές του Βόσπορου κι ο Θρακικός Σαλμυδησσός·

εκεί ο πολιούχος Άρης

αντίκρισε φριχτή πληγή

στις κόγχες τις τυφλές των ομματιών,

όταν με λύσσα κι ανελέητα

η άγρια μητριά

με χέρια ματωμένα και σαΐτες σουβλερές

από τους δυο Φινείδες τα ξερίζωσε.

Λιώναν οι μαύροι κι έκλαιγαν τη μαύρη τους τη μοίρα,

φύτρες μητέρας κακορίζικης·

σπέρμα παλιάς γενιάς κι αυτή,

από τους Ερεχθείδες,

μεγάλωσε στις μακρινές σπηλιές

σαν πουλαράκι πιλαλώντας στις μαδάρες

985 τις γονικές σκίζοντας θύελλες

η κόρη του Βοριά, θεών παιδί.

Μοίρες αγέραστες τη σύντριψαν, παιδί μου.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (801-943)

Α΄ Σκηνή : στ. 801-882. Κομμός. Πρόσωπα : Αντιγόνη-Χορός.

«Κομμὸς θρῆνος κοινὸς χοροῦ καὶ απὸ σκηνῆς»
Αριστ. Περὶ Ποιητικῆς 1452b

Η πρώτη σκηνή περιλαμβάνει τον κομμό, θρηνητικό τραγούδι, που ψάλλει η Αντιγόνη με τον κορυφαίο του χορού. Η Αντιγόνη θρηνώντας την κακή της μοίρα, αφού δεν πρόλαβε να χαρεί τον έρωτα και την ομορφιά της ζωής, απευθύνει τελευταίο χαιρετισμό στους κατοίκους της Θήβας και οδηγείται στον τάφο. Αποτελείται από δύο στροφικά συστήματα και μία σύντομη επωδό.

801 - 805 νῦν δ᾽ ἤδη ᾽γὼ καὐτὸς…ἀνύτουσαν (τώρα κι εγώ…κοινό κοιμητήρι)· το τμήμα αυτό αποτελεί τη μετάβαση από το τρίτο στάσιμο στον κομμό του τετάρτου επεισοδίου και προετοιμάζει συναισθηματικά τους θεατές για τον θρήνο της Αντιγόνης. Ο χορός, καθώς βλέπει την Αντιγόνη να οδηγείται στον τάφο, ξεσπά σε κλάμα και τάσσεται στο πλευρό της.

Α΄ Σύστημα

στροφή α΄

806 - 816 ὁρᾶτ᾽ ἔμ᾽, ὦ γᾶς…νυμφεύσω (ω πολίτες…δίπλα θα σταθώ)· ο Σοφοκλής παρουσιάζει την ηρωίδα με ανθρώπινα συναισθήματα και αδυναμίες και όχι ως υπεράνθρωπο ον, αναίσθητο στον πόνο και στις χαρές της ζωής. Κατά τον Lesky «το μεγαλείο της

θυσίας αποκαλύπτεται απόλυτα μόνον εδώ, όπου βλέπουμε τον ανθρώπινο πόνο που συνεπάγεται. Ακριβώς το γεγονός ότι η Αντιγόνη συνειδητοποιεί την πληρότητα της ζωής που θυσιάζει, τη μετατρέπει στη μορφή εκείνη που, πέρα από την άκαμπτη τήρηση μιας αρχής, κερδίζει το ανάστημά της μέσα στον χώρο των ζωντανών»

817 - 822 οὐκοῦν κλεινὴ…καταβήσῃ (ξακουστή…στον Άδη)· ο χορός, στην προσπάθειά του να παρηγορήσει την Αντιγόνη, της υπενθυμίζει τη δόξα της πράξης της, γιατί με τη θέλησή της παραβίασε τη διαταγή του Κρέοντα, αν και γνώριζε ότι την περίμενε ο θάνατος. Η Αντιγόνη εκλαμβάνει τα λόγια του ως ειρωνείες. Ο χορός όμως δεν έχει τέτοια πρόθεση.

αντιστροφή α΄

823 - 833 ἤκουσα δὴ λυγροτάταν…κατευνάζει (άκουσα…με βυθίζει)· ο θρήνος της γίνεται οξύτερος, όταν ο χορός της υπενθύμισε την περίπτωση της Νιόβης που είχε την ίδια τύχη με τη δική της. Η Νιόβη είχε παντρευτεί τον βασιλιά της Θήβας Αμφίονα. Επειδή όμως καυχήθηκε στη Λητώ για την πολυτεκνία της, ο Απόλλωνας και η Άρτεμη την τιμώρησαν, σκοτώνοντας τα παιδιά της. Έπειτα επέστρεψε στο πατρικό της σπίτι στο Σίπυλο της Φρυγίας, και κει παρακάλεσε τον Δία να τη μεταμορφώσει σε βράχο.

834 - 838 ἀλλὰ θεός τοι…ἔπειτα θανοῦσαν (ήταν όμως θεά…και πεθαμένη)· δεύτερη άστοχη προσπάθεια του

χορού να μετριάσει τον πόνο της Αντιγόνης. Η Αντιγόνη παρομοιάζει τον εαυτό της με τη Νιόβη,

πράγμα που δε δέχεται ο χορός. Αντίθετα την μακαρίζει για την τύχη της, αφού έχει το ίδιο τέλος με μια θεά.

Β΄ Σύστημα

στροφή β΄

839 - 844 οἴμοι γελῶμαι. Τί με, … πολυκτήμονες ἄνδρες (ὠχου, με περιπαίζουν!...της πόλης μου)· η Αντιγόνη αποκρούει την προσπάθεια του χορού να την παρηγορήσει, γιατί τη θεωρεί ειρωνεία και εμπαιγμό. Το παράπονό της εκφράζεται με επικλήσεις προς τους θεούς και τους Θηβαίους, ερωτήσεις, αποστροφές και αρνητικές προτάσεις. Η αίσθηση ότι αδικείται κορυφώνει τον πόνο της.

847 - 848 οἵα φίλων ἄκλαυτος…τάφου ποταινίου (πως από φίλους άκλαφτη…φυλακή χωμένη)· η αίσθηση της Αντιγόνης ότι τις τελευταίες στιγμές έχει εγκαταλειφθεί από όλους επιτείνει την τραγικότητά της. Μόνη έκανε την ταφή, μόνη προχωρεί προς τον πέτρινο τάφο.

853 - 855 προβᾶσ᾽ ἐπ᾽ ἔσχατον…προσέπεσας, ὦ τέκνον (σκαρφάλωσες...παραπάτησες)· αντιφατική η άποψη του χορού ότι η πράξη της Αντιγόνης είναι ευσεβής προς τους θείους νόμους αλλά ασεβής προς τους νόμους της πολιτείας.

856 πατρῷον δ᾽ ἐκτίνεις τιν᾽ ἆθλον (του πατέρα σου πληρώνεις μέγα κρίμα)· κατά τον χορό η Αντιγόνη ουσιαστικά τιμωρείται για τις πατρικές αμαρτίες και όχι μόνο γιατί παραβίασε τη διαταγή του Κρέοντα.

αντιστροφή β΄

857 - 861 ἔψαυσας ἀλγεινοτάτας…Λαβδακίδαισιν (άγγιξες…γενιά του Λαβδάκου)· η πικρή ανάμνηση της τραγικής μοίρας της οικογένειάς της προκαλεί νέο θρήνο στην Αντιγόνη.

862 - 871 ἰὼ ματρῷαι λέκτρων…κατήναρές με (ώχου ντροπές…να με σκοτώσεις)· η αναφορά στις οικογενειακές συμφορές, παλιές και νέες, επιτείνει την τραγικότητα της ηρωίδας. Ο γάμος του Πολυνείκη με την κόρη του Άδραστου είναι αιτία των νέων συμφορών.

872 - 875 σέβειν μὲν εὐσέβειά τις…ὤλεσ᾽ ὀργά (καλός ο σεβασμός…αυτόνομη πορεία)· ο χορός πιστεύει ότι η Αντιγόνη είναι ένοχη, γιατί αυθαίρετα παραβίασε τη διαταγή του Κρέοντα. Η νομιμοφροσύνη του χορού στην εξουσία του Κρέοντα αντιτίθεται στο ήθος της Αντιγόνης.

επωδός

876 - 882 ἄκλαυτος, ἄφιλος…φίλων στενάζει (άκλαφτη…κανείς δε στενάζει)· ο κομμός κλείνει με δραματική επανάληψη του θρήνου από την Αντιγόνη. Τα ασύνδετα και τα πολλά επίθετα εξαίρουν το μέγεθος της θυσίας και του πάθους. Αξιοσημείωτη η τραγική ειρωνεία στη φράση οὐδείς φίλων στενάζει.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 Ο Σοφοκλής στον κομμό παρουσιάζει την ανθρώπινη πλευρά της Αντιγόνης. Ποια είναι τα στοιχεία που προβάλλουν αυτή την πλευρά;

2 Ο παρηγορητικός λόγος του χορού στο α΄ στροφικό σύστημα :

α. ανακουφίζει την Αντιγόνη	□
β. επιτείνει τον θρήνο της	□
γ. δε φέρνει κανένα αποτέλεσμα	□
δ. προκαλεί την αγανάκτηση της Αντιγόνης	□

Να σημειώσετε με Χ τις σωστές απαντήσεις.

3 Γιατί η Αντιγόνη θεωρεί ειρωνεία την προσπάθεια του χορού να την παρηγορήσει;

4 Να εντοπίσετε το τραγικό στοιχείο στον κομμό.

5 **Πώς εξηγείται ο θρήνος της Αντιγόνης, τη στιγμή που η ταφή του αδερφού της ήταν συνειδητή επιλογή της;**

6 **Η Αντιγόνη σ' όλη τη σκηνή του κομμού παρουσιάζεται να έχει εγκαταλειφθεί από όλους. Αυτό φαίνεται από το ότι :**

α. δεν παρευρίσκεται κοντά της ούτε η Ισμήνη ούτε ο Αίμων	□
β. την ειρωνεύεται ο χορός, όπως πιστεύει η ίδια	□
γ. δεν την βοηθούν ούτε οι θεοί, παρά την ευσεβή της πράξη	□
δ. επικαλείται τις φυσικές δυνάμεις	□
ε. συντρέχουν όλοι οι παραπάνω λόγοι	□

Να σημειώσετε με Χ τη σωστή απάντηση.

7 **Ποια συναισθήματα προκαλεί στους θεατές ο κομμός της Αντιγόνης;**

Β΄ Σκηνή : στ. 883-943. Πρόσωπα : Κρέων -Αντιγόνη- Χορός.

Ο Κρέων βγαίνει από το παλάτι και διατάσσει να οδηγήσουν την Αντιγόνη σε υπόγειο τάφο. Η έξοδος της Αντιγόνης από την αριστερή πάροδο και η πορεία της προς τον θάνατο είναι δραματική και τραγική. Η πλοκή έχει φτάσει στην κορύφωση.

883 - 884 ἆρ' ἴστ' ἀοιδὰς...λέγων (τα μοιρολόγια...αν φτούραγαν); Ο Κρέων παρεμβαίνει και διακόπτει τον θρήνο της Αντιγόνης, με τη δικαιολογία ότι καθυστερεί να εκτελεστεί η ποινή.

885 - 886 οὐκ ἄξετε...ὡς εἴρηκ' ἐγώ (πάρτε τη γρήγορα...λάκκο το βαθύ)· με οργή ο Κρέων διατάζει τους φρουρούς να οδηγήσουν την Αντιγόνη στον τάφο.

887 - 888 ἄφετε μόνην...στέγῃ (άστε τη μόνη...σπιτικό)· ο πλεονασμός **μόνην ἐρῆμον** (μόνη κι έρημη) τονίζει την ωμότητα και τη σκληρότητα της διαταγής.

889 - 890 ἡμεῖς γὰρ...στερήσεται (η κόρη αυτή...θα τον χάσει)· σοφιστική η δικαιολογία του Κρέοντα να ξεγελάσει τη συνείδησή του ότι δεν ευθύνεται για τη μοίρα της Αντιγόνης.

891 - 894 ὦ τύμβος...ὀλωλότων (τάφε μου...η Περσεφόνη φίλεψε)· ο νέος θρήνος της Αντιγόνης είναι διαφορετικός από τον προηγούμενο. Δεν

κυριαρχεί ο βαθύς πόνος και η απελπισία του θανάτου αλλά η διαμαρτυρία και το παράπονο, γιατί τιμωρείται για πράξη ευσεβή. Με πικρία αποκαλεί τον τάφο νυφικό θάλαμο, μέσα από τον οποίο θα περάσει, για να συναντήσει τους δικούς της νεκρούς στον κάτω κόσμο (Λάιος, Οιδίποδας, Ιοκάστη, Ετεοκλής, Πολυνείκης).

895 **ὧν λοισθία ἐγὼ καὶ κάκιστα (στερνή κι εγώ και ρημαγμένη)**· η Αντιγόνη δεν είναι τελευταία, γιατί μένει και η Ισμήνη, αλλά η τελευταία που πεθαίνει πρόωρα.

897 - 899 **ἐλθοῦσα μέντοι (η ελπίδα με τρέφει...την αγάπη σου)**· εναλλαγή των συνωνύμων **φίλη, προσφιλής, φίλη** χάριν ποικιλίας και έμφασης. Με τη φράση **κασίγνητον κάρα** (μάτια μου και αδερφέ μου) εννοεί τον Ετεοκλή, αφού σ' αυτόν απονεμήθηκαν όλες οι νεκρικές τιμές (στ. 23-25)· κατ' άλλους εννοεί τον Πολυνείκη.

900 - 902 **ἐπεὶ θανόντας...ἔδωκα** (εγώ νεκρούς...τον τάφο σας)· στην **Αντιγόνη** δεν αναφέρεται πουθενά ότι ο Οιδίποδας πέθανε στον Κολωνό. Η Αντιγόνη δε φαίνεται να πήρε μέρος η ίδια στην ταφή του Ετεοκλή, μπορεί όμως να πήρε μέρος στην προετοιμασία της πρόθεσης ή της εκφοράς.

902 - 903 **νῦν δέ, Πολύνεικες,...ἄρνυμαι** (και τώρα, Πολυνείκη...το πληρώνω)· η συμβολική ταφή του Πολυνείκη και η προσφορά χοών κρίθηκαν ασεβείς, ενώ η ταφή των άλλων νεκρών δίκαιη και ευσεβής.

904 **καίτοι...φρονοῦσιν εὖ (εγώ σε τίμησα...πόσο)**· δεν επιδοκίμασαν όλοι την πράξη της, γι' αυτό και εξαίρει τους **εὖ φρονοῦντας.**

905 - 915 οὐ γάρ ποτ' οὔτ' ἂν…κασίγνητον κάρα (τέτοιο φορτίο δε θα σήκωνα…κι αποκοτιά, μονάκριβέ μου)· οι στίχοι αυτοί παρουσιάζουν πρόβλημα στην ερμηνεία τους, γιατί η Αντιγόνη παρουσιάζεται με διαφορετικό ήθος. Οι ερμηνείες που δόθηκαν είναι πολλές· κατά τον Lesky «η Αντιγόνη αιτιολογεί τη θυσία της με το επιχείρημα ότι από όλους τους δικούς της μόνο ο αδελφός της είναι αναντικατάστατος. Στους στίχους αυτούς υπάρχει ένας απόηχος από της ιστορία της γυναίκας του Ινταφρένη [η γυναίκα του Ινταφρένη έχοντας την άδεια από τον Δαρείο να σώσει έναν από τους άρρενες συγγενείς της, οι οποίοι έχουν καταδικαστεί σε θάνατο, σώζει τον αδελφό της, γιατί οι γονείς της έχουν πεθάνει και δεν μπορεί ν' αποκτήσει άλλον αδελφό (πρβλ. Ηροδ. 3,118-119).]

Αν γίνουν δεκτοί οι στίχοι αυτοί, τότε πρέπει να κατανοηθούν ως προσπάθεια να πραγματοποιηθεί στον χώρο της λογικής, που σταθμίζει νηφάλια, μια λογοδοσία για μια πράξη που πήγασε από τα βάθη του συναισθήματος και της θρησκευτικής προσήλωσης».

907 βίᾳ πολιτῶν (κόντρα στην πόλη)· η Αντιγόνη πιστεύει ότι οι πολίτες ενδόμυχα είναι στο πλευρό της (πρβλ. στ. **509**). Περισσότερο όμως αρμόζει η φράση αυτή στην Ισμήνη (πρβλ. και στ. **79**).

908 τίνος νόμου…λέγω (ποιος νόμος με κινεί να λέω τούτα)· προσπάθεια της Αντιγόνης να στηρίξει ηθικά την άποψή της για την ταφή του αδελφού της.

913 - 915 τοιῷδε μέντοι…κάρα (με τέτοιο νόμο…μονάκριβέ μου)· σκόπιμη η αναφορά στον Κρέοντα.

916 καὶ νῦν ἄγει με διὰ χερῶν οὕτω λαβὼν (τώρα…δεμένα)· αναφέρεται στους θεράποντες οι οποίοι τη στιγμή αυτή την απομακρύνουν.

917 - 920 ἄλεκτρον…κατασκαφάς (ανύπαντρη…κατεβαίνω το πηγάδι)· η ψυχολογία της Αντιγόνης επιτρέπει την επανάληψη του παραπόνου της, γιατί θα στερηθεί τις χαρές του γάμου και της απόκτησης παιδιών.

921 - 924 ποίαν παρεξελθοῦσα…ἐκτησάμην (ποιον νόμο…και μ' ατίμασαν φριχτά)· η μόνη στιγμή που η Αντιγόνη χάνει την εμπιστοσύνη προς τους θεούς και εκφράζει το πικρό παράπονο για την τραγική μοναξιά της. Το οξύμωρο : **εγὼ τιμούσα και μ' ατίμασαν φριχτά**, υπενθυμίζει τον στίχο 74 **ὅσια πανουργήσασα**.

925 - 926 ἀλλ' εἰ μὲν οὖν τάδ'…ἡμαρτηκότες (αν οι θεοί… αμάρτησα)· αμφιβάλλει αν η ενέργειά της να θάψει τον αδελφό της ήταν σωστή. Ο πληθυντικός δηλώνει μεγαλοπρέπεια.

927 - 928 εἰ δ' οἵδ' ἁμαρτάνουσι…ἐκδίκως ἐμέ (αν αμαρτήσαν άλλοι…μου κάνουν)· η κατάρα της να ανταποδώσουν οι θεοί στους εχθρούς της όσα κακά της έκαναν θυμίζει την κατάρα του Αίαντα (Σοφ., **Αἴας** 839). Ο υπαινιγμός περιέχει και κάποια προφητική διάσταση για τις συμφορές που θα βρουν τον Κρέοντα. Έτσι η κατάρα θα αποτελέσει στοιχείο της περαιτέρω πλοκής.

929 - 930 **ἔτι τῶν αὐτῶν…ἔχουσιν (ανέμων…και ριγεῖ)**· η μεταφορά δείχνει την αμηχανία και ανησυχία του χορού από τα τελευταία λόγια της Αντιγόνης.

931 - 932 **τοιγάρ…ὕπερ (αργούν…την πάνε)**· οι φρουροί τρομοκρατημένοι οδηγούν την Αντιγόνη στον τάφο.

933 - 934 **οἴμοι…ἀφῖκται (αλιά μου…στο θάνατο)**· η Αντιγόνη, αν και βλέπει τον θάνατο να πλησιάζει, δεν ταπεινώνεται μπροστά στον Κρέοντα, ούτε μετανοεί για την πράξη της. Πώς εξηγείται η στάση της αυτή;

935 – 936 **θαρσεῖν…κατακυροῦσθαι (απελπίσου πια…σφράγισε)**· ο Κρέων είναι αποφασισμένος να εκτελέσει τη θανατική καταδίκη της Αντιγόνης.

937 - 938 **ὦ γῆς Θήβης…προγενεῖς (ω πόλη…πανάρχαιοι)**· η Αντιγόνη προσφωνεί την πατρίδα και τους προγονικούς θεούς ως τα γλυκύτερα· με τη φράση **της γενιάς μου θεοί πανάρχαιοι** εννοεί τον Άρη και την Αφροδίτη, των οποίων την κόρη Αρμονία παντρεύτηκε ο Κάδμος. Αναφέρεται και στον Διόνυσο, τον γιο της Σεμέλης, κόρης του Κάδμου και της Αρμονίας.

939 **ἄγομαι δὴ κοὐκέτι μέλλω (με σέρνουν· το τέλος σιμώνει)**· τονίζεται το αμετάκλητο.

940 - 941 **λεύσσετε…λοιπὴν (κοιτάξτε…βασιλοκόρη)**· η προσφώνηση των νεαρών ευγενών Θηβαίων αποσκοπεί στην υπενθύμιση του καθήκοντός τους να προστατεύσουν την κόρη του βασιλιά Οιδίποδα. Την

Ισμήνη δεν τη θεωρεί πως ανήκει στη βασιλική γενιά, γιατί δε δέχθηκε να εκτελέσει το καθήκον της προς τον αδελφό της.

943 οἷα πρὸς οἵων…σεβίσασα (τι παθαίνω…τιμώντας τους θεούς)· τα τελευταία λόγια της Αντιγόνης ολοκληρώνουν το ηθικό μεγαλείο της. Η έξοδός της από την αριστερή πάροδο αποτελεί στοιχείο δραματικό (εξωτερική δράση).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 Ποια στοιχεία προωθούν τη δράση, εσωτερική και εξωτερική, σ΄ αυτή τη σκηνή;

2 Ο θρήνος της Αντιγόνης είναι διαφορετικός στη σκηνή αυτή από τον προηγούμενο. Να εντοπίσετε τα στοιχεία τα οποία δείχνουν αυτή τη διαφοροποίηση.

3 Να σημειώσετε Χ στη στήλη : Σωστό ή Λάθος, αν νομίζετε ότι η αντίστοιχη πρόταση είναι σωστή ή λανθασμένη.
Η Αντιγόνη σε κάποια στιγμή του θρήνου της χάνει την εμπιστοσύνη στους θεούς :

α. είναι αυτό στοιχείο αδυναμίας	**Σωστό** □ **Λάθος** □
β. δείχνει ότι μετάνιωσε για την πράξη της	**Σωστό** □ **Λάθος** □
γ. οφείλεται στην τραγική μοναξιά της	**Σωστό** □ **Λάθος** □
δ. αμφιβάλλει για την ορθότητα της πράξης της	**Σωστό** □ **Λάθος** □

4 **Στο τέταρτο επεισόδιο ολοκληρώνεται η διαγραφή του ήθους της Αντιγόνης. Να επισημάνετε τα στοιχεία αυτά του ήθους και να τεκμηριώσετε τον χαρακτηρισμό σας.**

5 **Ποια συναισθήματα προκαλεί στους θεατές η αποχώρηση της Αντιγόνης από τη σκηνή;**

6 **Συνθετική εργασία : Ο θρήνος της Αντιγόνης έχει πολλά κοινά στοιχεία με τα μοιρολόγια και τα δημοτικά τραγούδια του Κάτω Κόσμου. Να αναφέρετε μερικά από αυτά τα στοιχεία.**

ΤΕΤΑΡΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (944-987)

Το τέταρτο στάσιμο αποτελείται από δυο στροφικά συστήματα. Μετά την αποχώρηση της Αντιγόνης, ο χορός αναφέρει τρία μυθικά πρόσωπα που είχαν την ίδια μοίρα με αυτή, για να τονίσει ότι τη δύναμη της μοίρας κανένας θνητός δεν μπορεί να αποφύγει.

Α΄ Σύστημα

στροφή α΄

944 - 950 ἔτλα καὶ Δανάας…χρυσορύτους (συνέβη κι η Δανάη…το σπέρμα στην κοιλιά της)· το πρώτο μυθικό πρόσωπο είναι η Δανάη, κόρη του βασιλιά του Άργους Ακρίσιου. Ο πατέρας της την είχε φυλακίσει σε χάλκινο κελί, γιατί, σύμφωνα με τον χρησμό, θα γεννούσε γιο που θα σκότωνε τον παππού. Ο Δίας όμως την επισκέφθηκε μεταμορφωμένος σε χρυσή βροχή και αυτή γέννησε τον Περσέα. Ο Ακρίσιος, για να αποφύγει το μοιραίο, έβαλε τη Δανάη και τον Περσέα σ' ένα κιβώτιο και το έριξε στη θάλασσα. Με την παρέμβαση όμως του Δία έφτασαν σώοι στη Σέριφο. Ποια ομοιότητα υπάρχει ανάμεσα στην τύχη της Δανάης και της Αντιγόνης;

951 - 954 ἀλλ᾽ ἀ μοιριδία…ἐκφύγοιεν (μα είναι δύναμη δεινή…δεν μπορούν)· οι σύντομες φράσεις

και η επανάληψη της άρνησης τονίζουν τη φοβερή δύναμη της μοίρας την οποία κανένας δεν μπορεί να ξεφύγει.

αντιστροφή α΄

955 - 958 ζεύχθη…ἐν δεσμῷ (δέθηκε…κελὶ φραγμένο)· ο Λυκούργος, βασιλιάς των Ηδωνών της Θράκης, τιμωρήθηκε από τον Διόνυσο, γιατί προσπάθησε να εμποδίσει τη διάδοση της λατρείας του στη χώρα του. Η ομοιότητα με την Αντιγόνη είναι ότι φυλακίστηκε σε σπηλιά.

959 - 965 οὕτω τᾶς…Μούσας (κι απ' τη μανία…φλογέρες χαίρονται)· κλεισμένος στη σπηλιά ο Λυκούργος, κατάλαβε ότι είναι τρέλα να εναντιώνεται στον θεό. Η ασέβειά του τιμωρήθηκε. Ίσως η τιμωρία του Λυκούργου προοικονομεί την τιμωρία του Κρέοντα.

Β΄ Σύστημα

στροφή β΄

966 - 976 παρὰ δὲ κυανέαιν…ἀκμαῖσιν (κοντά στη μαύρη θάλασσα…τα ξερίζωσε)· το τρίτο πρόσωπο είναι η Κλεοπάτρα, κόρη του Βοριά και της Ωρείθυιας, της κόρης του βασιλιά της Αθήνας Ερεχθέα. Από τον γάμο της με τον Φινέα, γιο του Αγήνορα και βασιλιά της Σαλμυδησσού της Θράκης, απέκτησε δύο γιους, τον Πλήξιππο και τον Λανδίωνα. Ο Φινέας φυλάκισε την Κλεοπάτρα για να παντρευτεί την Ειδοθέα, κόρη του Κάδμου, η οποία τύφλωσε τα παιδιά της Κλεοπάτρας. Ούτε η Κλεοπάτρα ούτε τα παιδιά της γλύτωσαν τη μοίρα τους.

αντιστροφή β΄

977 - 987 κατὰ δὲ τακόμενοι…ἔσχον, ὦ παῖ (λιώναν οι μαύροι…τη σύντριψαν, παιδί μου)· η τωρινή κατάσταση της Κλεοπάτρας γίνεται πιο τραγική, αν συγκριθεί η θεϊκή καταγωγή της (ο Ερεχθέας ήταν γιος του Ηφαίστου και της Γης) με την ευτυχισμένη νεανική της ηλικία. Η μοίρα της Κλεοπάτρας και των παιδιών της δεν έχει καμία ομοιότητα με τη μοίρα της Αντιγόνης παρά μόνο ότι ήταν κακή.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 Πώς συνδέεται το στάσιμο με το προηγούμενο επεισόδιο;

2 Ο χορός χρησιμοποιεί τρία μυθικά πρόσωπα που είχαν την ίδια μοίρα με την Αντιγόνη. Ποια κοινά στοιχεία έχουν αυτά με την Αντιγόνη και τι επιδιώκει να επιτύχει με την αναφορά αυτή;

3 Η δύναμη της μοίρας κατέχει κυρίαρχη θέση στην ποίηση του Σοφοκλή. Με ποιο τρόπο ο χορός υποδηλώνει τη δύναμή της;

4 Στο στάσιμο είναι έντονο το λυρικό στοιχείο, το οποίο παρουσιάζεται :

α. με εικόνες και μεταφορές	□
β. με περιπέτεια και δραματική ένταση	□
γ. με επαναλήψεις και προσωποποιήσεις	□
δ. με περιγραφή και πολυσύνδετα	□

Να σημειώσετε με Χ τις σωστές απαντήσεις.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 3ου ΤΟΜΟΥ

- **Γ΄ Επεισόδιο……σελ. 11**
- **Γ΄ Στάσιμο……σελ. 66**
- **Σχόλια Γ΄ Επεισοδίου…σελ. 71**
- **Σχόλια Γ΄ Στάσιμου……σελ. 112**
- **Δ΄ Επεισόδιο……σελ. 11**
- **Δ΄ Στάσιμο……σελ. 43**
- **Σχόλια Δ΄ Επεισοδίου…σελ. 52**
- **Σχόλια Δ΄ Στάσιμου……σελ. 82**

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.